

videntis, et ab Alexandrino, nullis rescriptis manifestam nobis nostram fecere sententiam), a prudentibus scilicet ejusdem b orthodoxæ professionis: fortitan enim utile aliquid Ecclesiis rectæ fidei proveniet, Damiano cooperante.

* Omnem fraternitatem salutamus.

Et alia manu: Incolumis et forti animo, et plurimum orans pro nobis, doneris nobis, religiosissime frater.

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

ita tempus; quandoquidem nec Joannes Cælestini litteras ad se datas, et per Possidonium diaconum Alexandriam primum delatas, et hinc deinde Antiochiam cum epistola Cyrilli missas accipere potuit, nisi post tres saltem aut quatuor menses.

a Id est, studiosis seu peritis, pluram usitata apud auctores illius temporis: unde S. Innocentius Imperator dicitur dixit pro Imperitis: *Tunc enim*, inquit, *melius hæc exempla ponuntur, quando cum iis, quas*

horum constat imprudentes esse, tractamus.

b Hoc nomine appellat impietatem, quæ negat beatam Virginem esse Deiparam.

c Fratres vocat episcopos, aliosque Cælestii fautores, qui nihil non moliebantur Constantinopoli, ut Orientis favore adversus Occidentis judicium se tuerentur. Pergit autem Nestorius miseram exultem adhuc nonnulla spe decipere.

II.

NESTORII b TRACTATUS

CONTRA HÆRESIM PELAGII SEU CÆLESTII.

* PRÆFATIO MARII MERCATORIS.

I. Contra Pelagii et Cælestii pravam et impiam

B definitionem d quamvis recte sentiret et doceret Nestorius, Julianum tamen ex episcopo Kolanensi,

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

a De ipso prolixius dicemus in secunda parte Operum Mercatoris: sufficit impræsentiarum, quod habet Vincentius Lirinensis in Commonitorio (Cap. 16): *Ut uni hæresi suæ aditum patefaceret, cunctarum hæresion blasphemias insinectabatur.* Id enim facit ad intelligendum, quo consilio versipellis hæreticus, et ia Pelagianos invehatur, licet in amicitiam receptos; et qua mente impulerit Theodosium imperatorem, ad sanctionem adversus omnes hæreticos, impurasque personas, edendam (Cod. Theod. leg. 65 de Hæres., et de Leonib. lib. II).

Animadvertite, lector, si animus tibi fuerit has leges consulere, inter hæreticos, qui suo singuli appellantur nomine, notari præsertim Apollinaristas et Manichæos: siliari omnino de Pelagianis, quos tamen oportuerat præcipue nominari in sanctione, quæ vetera statuta renovaret, quippe qui, et ab Antico damuati fuerant, et auctoritate imperiali expulsi urbe regia, et a Sisinnio, cujus fidem post Attici obitum temptaverant, rejecti. Sed Nestorius favebat Pelagianis, et jam tum cogitabat animo de facienda catholice invidia, quasi de incarnatione Verbi sentirent cum Apollinari; de gratia et libero arbitrio cum Manichæis.

b Posset alicujus animo incidere suspicio, an non illi ipsi tractatus sint, quos Nestorius S. Cælestino per Antiochum transmisit, una cum duobus saltem sermonibus de partu Virgineo, quibusque suam summo pontifici probavit fidem circa peccatum originale. Nonnullos enim ejusmodi transmisos fuisse, testis est, non solum Cyrillus, sed etiam Cælestinus: Nestorius, inquit, *de Virgineo partu nefanda prædicat, nefanda persuadet, sicut et ejus scripta ad nos ab ipso cum propria subscriptione transmissa; sicut etiam relatio sancti Patris et coepiscopi Cyrilli, per filium Possidonium diaconum, ad me missa patefecit: quibus omnibus recensitis magnam vitandamque perversitatem impiæ prædicationis invenimus, etc.* (Epist. ad Joan. Antioch. epist. ad Juvenal. Hierosol.; epist. ad clericum Constantinop.). Et scribens ad Nestorium: *Legimus epistolarum tenorem et libros quos, illustri filio meo Antiocho tradente, suscepimus: in his quidem a nobis investigatus, deprehensus et tentus est, etc.* Sub finem:

Legimus, quam bene tenens peccatum originale; quæter ipsam naturam asserit debitoricem, et cum merito debitum reddere, qui descendit de genere debitoris, etc.

Verum hæc suspicio non levis tantum est, sed etiam vana: nam sanctus pontifex Nestorii sensum de peccato originali re ipsa cognovit ex secundo sermone, cujus initium est: *Contumelias quidem hæreticorum, etc.* Verba enim, quæ adhibuit, ex num. 15 desumpsit, ubi Nestorius ita loquitur: *Et ostendatur benignitas justa, non sine judicio passim et uscuquæ donata: propterea Christus debentis suscipit personam naturæ, et per eam debitum tanquam filius Adæ exsolvit, oportebat enim debitum luentem ex genere deduci ejus, qui id aliquando contraxerat, etc.*

c Quamvis brevissima sit, multa nihilominus, vel dubia confirmat, vel obscura illustrat, vel incognita docet. Dubium erat, quam civitatem Julianus rexit: Kolanensem asserit: quot Patres œcumenicam synodum conflaverint, ducentos septuaginta quatuor numerat: in quo Nestorius cum Pelagianis tenuerit: negat de peccato originali consentisse: obscurum fuit hæcenus, quod de Nestorio Cælestinus Cassianusque scripto tradiderunt; hinc lucem accipit: ignotum fuerat, quid Cælestio factum post damnationem, ubi terrarum versatus sit; ubi et Julianus cum episcopis depositis: ignotum pariter quantum foret Nestorium inter et Cælestium necessitate: ignotum denique, Nestorium adversus Pelagianos tractatus habuisse in Ecclesia sua, et eosdem hæreticos bis damnatos ab Ephesina synodo. Hæc omnia nunc primum docet. — Hic necessario monendus est lector hunc titulum a nobis additum esse, quia inscriptio sequentis operis deerat in antiquis exemplaribus. BALUZ.

d Idipsum paulo post repetit Mercator: *Contra quorum, inquit, distortas sententias, præter propriam impietatem, quæ illum ad damnationem usque perduxit, rectissime sentiebat et docebat.* Mercatori consentit Cælestinus, qui post verba mox allata, pergit in hunc modum: *Qui tecum faciunt qui sunt hæc negando damnati? Numquam sine suspitione ea quæ sibi sunt adversa conveniunt. Ejicerentur denique si tibi quoque similiter displicerent.*

• cum participibus suis, hujus hæresis^b significum et A
 antesignanum, • olim ecclesiastica [Baluz. olim ab
 apostolica] sententia exautoratum etque depositum, ^d
 in amicitiam interim censuit suscipiendum, spem ei
 absolutionis promittens : ipsam quoque Cœlestium
 litteris suis, quarum exemplaria subdidimus, con-
 solatus est.

2. Quod utrum malitia an recordia fecerit, non

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

^a Episcopis nimirum exautoratis, Persidio, Mar-
 cellino, Floro, Orontio, Fahjo, etc., quorum sit men-
 tio, partim in epistolis duabus Nestorii ad Cœlesti-
 num, partim in actis Ephesiensium. Porro Florus ille
 est, ad quem Julianus scripsit postremum opus
 suum, adversus librum secundum Augustini de Nupt.
 et Concep. quemadmodum primum opus, quo pri-
 mum Augustini librum de Nupt. et Concep. impugna-
 bat, Turbantio dicaverat.

^b Mercator : An decepti sunt, inquit, qui te sibi pa-
 raverunt (Lib. Subno. cap. 6) defensores? Et circa
 Julianus lib. 1 ad Turbantium, se cum Davide conu-
 lit, pro causa Dei pugnante : Augustinum cum
 Goliath, giganteæ impunitatis portento. Locum Au-
 gustini in actis ad Subno. attulimus.

^c Julianus cum alii damnatus fuerat ante annos
 fere duodecim, propterea quod consentiens detractores,
 cum universa Ecclesia per totum orbem, Pelagium
 Cœlestiumque damnare. Verba sunt Mercatoris. At
 depositionis sententia mandata fuerat executioni a
 Cœlestino, ante annos fere quinquæ aut sex, nempe
 post edictum Valentiniiani III. Vide quæ dicta sunt in
 notis ad cap. 3 Commonitorii de imperialibus edic-
 tis, et eorum tempore. Vide item, quæ fere processu
 sumus in dissert. de auctoribus et defensoribus hæ-
 resis Pelagianæ.

^d Hinc illa Cœlestini Nestorio rescribentis expro-
 bratio, quam paulo antea retulimus. Hinc verba
 Cassiani (Lib. 1 de Incarn.) : *Intercessionibus suis
 Pelagianistarum querelas solet, et scriptis suis sensum
 illorum asserit, quod inutiliter his vel, ut verius dicam,
 subdolo perscrutatur; et consanguineæ sibi improbitati
 improbo suffragatur affectu : sciens scilicet ejusdem
 esse sensus, ejusdem spiritus; et ideo dolens, cogna-
 tam sibi hæresim ab Ecclesia esse disjunctam, etc.*
 Intercessionum nomine significat litteras Nestorii
 pro Pelagianis, quorum consanguineam dixit seu
 cognatam Nestorianam hæresim; non qua Cœlestiani
 negarent peccatum originale, de quo fere bene sen-
 tiunt Nestorius; sed qua Pelagianistæ asserabant,
 gratiam dari pro meritis, ut constat, tum ex præce-
 dentibus Cassiani verbis, tum ex istis, apud Merca-
 torem, præter propriam impietatem, etc., tum denique
 ex epitaphio Nestorianæ hæresis apud Præserum.
 Hac de questione prolixè dicturi sumus in secunda
 parte operum Mercatoris.

^e Nuper in Notis ad Vincentium Lirinensem
 pag. 451 observatum est varias esse veterum opinio-
 nes de numero episcoporum qui priori synodo Ephi-
 esinæ adversus Nestorium habitæ interfuerunt, illam
 autem videri veriorum quæ ducentos aut circiter
 fuisse docet. Contra Marius Mercator et isthio et in-
 fra pag. 132 eorum numerum profert multo longius,
 episcopos istius synodi scribens fuisse ducentos
 septuaginta quatuor aut quinque. Hanc sententiam
 ut veram amplexus est Garnerius : et ut eam confir-
 met, attitit lectione veteris codicis Græci relata a
 Labbeo in tomo tertio Conciliorum pag. 575, ὡρί-
 τοις διακοσίοις, ὡς τριᾶκονταίους ἦσαν ἢ πλείους : quem
 locum sic vertit idem Garnerius : *Sumus hic congre-
 gati episcopi ultra ducentos, fere plus minus trecenti.*
 Sumptus est autem ex epistola Cyrilli Alexandrini ad
 clarum populanque Alexandrinum, in qua sic repo-
 nuntur editores Romani : ἦσαν δὲ ἐπισκοπῶν τρι-
 κωνοὶ ὡς διακοσίοις ἦσαν ἢ πλείους, id est : *Episcopi*

facile nosci potest : ut contra quorum distortas sen-
 tentias, præter propriam impietatem, quæ illum ad
 damnationem usque perduxit rectissime sentiebat
 et docebat, eos et amicos haberet, et spc vanæ pro-
 missionis fovendos et lactandos putaret : quique
 cum patrone memorato in Ephesiensi concilio a
 ducentis septuaginta et quatuor episcopis^f iterum
 iterumque damnati sunt.

autem qui convenimus, ducenti circiter eramus, plus
 minus. Quia vero dissimulare neque poterant neque
 volebant viri doctissimi editum a Commelino fuisse
 ὡρί τοις διακοσίοις, omissis vocibus ἦσαν ἢ πλείους,
 eam lectionem posuerunt in margine, bonam fidem
 anam in hoc testati. Destinatum porro fuit Labbeo
 reliqua varias lectiones marginales superiorum editio-
 num; ex eoque factum est iacuria typographorum
 ut lectio marginalis Romanorum, quæ est Commeli-
 ni, conjuncta sit cum ea quam Labbeus protulit ex
 codice veteri bibliothecæ Seguerianæ; siquæ for-
 matum est illud monstrum lectionis. Hinc ergo de-
 ceptus Garnerius, tum in remotam a vulgari opinione
 sententiam adductus auctoritate Mercatoris, insu-
 perhabitis ac dissimulatis testimoniis Cyrilli et Epi-
 scoporum synodi Ephesiensium, quibus, ut ait Baronius
 de hac ipsa re agens, magis utrumque esse nemo non
 dixerit, testimoniis inquam episcoporum synodi
 Ephesiensium, quæ manifesta docent episcopos qui ei
 interfuerunt non fuisse ultra ducentos octodecim, in-
 superhabitis ac dissimulatis, contendit episcopos
 ejusdem synodi fuisse fere trecentos contra fidem
 omnium sæculorum. Scis lectionem illam cui inu-
 titur Garnerius reperiri ex parte in duobus codici-
 bus Græcis bibliothecæ regie, in quibus pro ὡρί-
 τοις διακοσίοις, quæ est editio Commelini, aut ὡρί-
 τισκοσίοις ἦσαν ἢ πλείους, quo modo edidit Romani,
 scriptum est ὡρί διακοσίοις ἦσαν ἢ πλείους. Nihil
 tamen minus arbitror illam lectionem esse falsam,
 quia repugnat omni retro antiquitati, ut Garnerius
 ipse fatetur, et qui adversatur etiam codicibus
 Græcis quibus usi sunt Commelinus et editores Ro-
 mani. Inducta autem est ab his qui ea exemplaria
 concilii Ephesiensium viderant, in quibus episcoporum
 numerus excreverat usque ad trecentos aut circiter,
 iis nimirum similia quæ in manus Mercatoris vene-
 runt. Hicula porro est lectio marginalis quam in editio-
 nem Labbeanam intulit incuria typographorum con-
 jungentium lectionem Commelinianam cum nova a
 Labbeo prolata. Quid enim magis ridiculum censerit
 potest quam inducere Cyrillum scribentem episcopos
 in hac synodo fuisse supra ducentos, id est, fere
 trecentos plus minus? Nam qui dicit supra ducentos,
 dicit omnino fere ducentos, ita ut numerus ille non
 possit multum supergredi numerum ducentorum; si-
 cut Plinius lib. XIV, cap. 4, dicens vix quæ facta
 fuerant L. Opimio Consule natali Urbis 634 durare
 adhuc ducentis fere annis, noluit dicere ea durare
 trecentis fere cum ab anno 634 condita urbis Romæ
 usque ad mortem Vespasiani, sub quo scribebat Pli-
 nius, intercedant tantum anni 199 ut cuius notum
 est. Eodem modo qui dicit fere trecenti plus minus,
 longe post se relinquit numerum ducentestimum,
 quem certum est comprehendi in trecentesimo. Ita-
 que ut ad id revertamur unde necessario digressi
 sumus ad inquirendam veritatem, episcopos synodi
 Ephesiensium fuisse ducentos tantum aut circiter hinc
 etiam

^f Cœlestiani non semel damnati sunt in concilio
 Ephesiensi : nam præter epistolam synodicam ad
 Cœlestinum, in qua continetur ipsorum damnatio,
 lecta sunt in cœtu Patrum, et approbata S. Cœlestini
 acta, atque adversus quoscumque Nestorianis fa-
 ventes, editi canones.

3. Nunc itaque hic contra eos, eodem Juliano, A audiente, a primus ejus habita est sermo, de Græco cum complicibus suis, in Constantinopolitana urbe in Latium a nobis, verbum de verbo, translatum. constituto, et a publico in Ecclesia

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

etiam probari potest quod, ut testatur Baronius, in collectione Cresconiana bibliothecæ Vaticanæ nominantur et numerantur episcopi qui Ephesinæ synodo interfuerunt centum nonaginta, et quod idem numerus reperitur in Græco codice bibliothecæ regie a nobis laudato in pagina 508 Tomi primi novæ collectionis Conciliorum. Adde quod Marius Mercator cum descripsisset nomina episcoporum qui sententiam damnationis tulerunt adversus Nestorium, ea colligens in pagina 218, ait cxxcxi fuisse episcopos qui interfuerunt synodo contra Nestorium, qui tamen cxc tantum illic reperiuntur. Ex quibus omnibus colligas, ut initio dicebamus, illam sententiam esse veriore[m] quæ putat episcopos Ephesini concilii fuisse ducentos aut circiter. BALUZ.

* Id est, docentem in Ecclesia. Unde Vincentius Lirinensis (*Commonit. cap. 40*): *Quorum beatorum Patrum sanctorum catholicorumque consensus, ne quis sibi temere forte contemnendum arbitretur, ait in I ad Corinthios (xii, 28) Apostolus: Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, quorum ipse unus erat; secundo prophetas, qualem in Actibus Apostolorum legitimus Agabum; tertio doctores, qui tractatores nunc appellantur, quos hic idem Apostolus etiam prophetas interdum nuncupat, eo quod per eos prophetarum mysteria populi aperiantur. Hos ergo in Ecclesia Dei divinitus per tempora et loca dispensatos, quisquis in sensu catholico dogmatis unum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum. Utinam id legerent, qui doctoribus scholasticis calumniantur.*

† Inde apparet, sermonem hunc habitum fuisse a Nestorio, non tantum ante depositionem, quod nemo jure inficiatus fuerit: sed etiam anno episcopatus secundo, et eo quidem tempore, quo necdum Pelagiani fuerant ejecti ex urbe regia: siquidem et illi interfuerunt dicenti in Ecclesia, et Nestorius jam multis, frequentibusque angorum imbribus inundatum se fuisse, præfando testatur, et imminere baptismi solemnitas, ut traditur num. 12, id est, in Quadragesima. Cum ergo Socrates scribat (*Lib. vii cap. 29*), Nestorium, maxima omnium lætitia et gratulatione, ordinatum fuisse ann. 428, iv idus Aprilis, hoc est, die octava; cumque anno illo Pascha incidere in diem 27 Pharmuti, quod docet Cyrillus (*Homil. paschali 5*), id est, in diem 22 Aprilis, quæ decima tertia fuit ab ordinatione Nestorii, fatendum est hunc sermonem habitum non fuisse ann. 428, quo Nestorius ante Pascha non mergebatur magnis angorum imbribus, sed magna potius omnium gratulatione fruebatur.

Neque vero rejici potest in ann. 430, quandoquidem Pelagiani, qui Nestorium in Ecclesia tractantem audierunt, statim post oblatum imperatori a Mercatore Commonitorium, urbe Constantinopolitana expulsi sunt: oblatum vero est Commonitorium anno 429 (*Merc. in titulo Commonitorii*).

Hanc opinionem confirmat, non tantum ratio temporum jam c plicata, sed etiam consuetudo Ecclesiæ, qua solebant catechumeni, initio Quadragesimæ novem dare, ut inter competentes censerentur, quemadmodum ex concilio Laodiceno colligere est. Immo et argumentum petiitum ex litteris, sive quas Nestorius ad S. Cælestinum dedit ann. 429 in causa Pelagianorum, sive quas sanctus Cælestinus ad Nestorium rescripit ut idus Aug. ann. 430. Serius enim respondit, causasque moræ initio litterarum adducit; et tamen inter respondendum perinde Pelagianorum neminit ac si vel adhuc reipsa Constantinopoli existerent, vel saltem nondum sciret ejectos. Cum igitur Pelagiani Constantinopoli sint ejecti, aut exeunte ann. 429, aut ineunte ann. 430, ut confici-

tur ex Mercatore, consequens est ut sermo ille coram Pelagianis in Ecclesia Constantinopolitana anno secundo Nestorii habitus sit.

Sed quo mense vel qua die? non nemo conjicere posset, habitum in τῷ Ἐὐαγγελισμῷ τῆς ἁγίας Παρθένου, id est, die Annuntiationis Virginis, quæ 25 Martii. Primum propter hæc Nestorii verba: *Vos videte in divinis rebus extentes hanc capere voluntatem, quæ in tot festivitatum circuitu non obtorpescat, quarum omnium origo Dominicæ bonitatis adventus est.* Nam illo maxime festo celebratur Dominicæ bonitatis adventus. Deinde totus fere sermo positus est, partim in explicanda salutatione angelica, partim in conferendis beatæ Virginis et Evæ partibus. Denique dies Annuntiationis recte convenit cum tempore quo vicius diceretur baptismi solemnitas, Paschate siquidem incidente in diem 7 Aprilis, ut constat ex S. Cyrille (*Homil. 17 paschali*), certe a festo Annuntiationis ad magnum sabbatum, quo celebrabatur baptismus, duodecim tantum dies intercessissent.

Verum duo accipiem facere possunt hanc conjecturam: alterum est canon primus decimæ synodi Toletanæ juvenitis ut festivitas Matris Dei, quæ Incarnatio seu Annuntiation est, tota Hispania celebraretur xv kal. Januar., id est, diebus octio ante Nativitatem Domini: *Quod tamen, inquit, nec sine exemplo decedentis moris, qui per diversas mundi partes dignoscitur observari, videtur institui. In multis namque Ecclesiis a nobis et spatio remotis et terris, hic mos agnoscitur retineri. Quæ enim Ecclesiæ remotæ spatio, præter Orientales? Quandoquidem et Africanæ, et Gallicanæ, et Italianæ Annuntiationis memoriam recolant die 25 Martii, ut ex Chrysologo aliisque colligitur. Et vero vix ullus veterum qui ante sextum sæculum vixerit, aperte loquitur de tempore quo factum Ἐὐαγγελισμῶν in Constantinopolitana Ecclesia agobatur, tum quia prioribus illis temporibus Annuntiatione forte nondum censebatur inter τὰ πρῶτα χριστιανικά, quibus habebantur solenne seu panegyricæ orationes; tum quia majores olim non pro eodem sumebant, quod nunc aliqui solent, Ἐὐαγγελισμῶν definita quadam die contigisse, et annua festivitate recolere.*

Unde

* Primum intellige, non simpliciter inter omnes sed ex iis quos Nestorius de peccato originali dixit; nam omnium omnino primus fuit decantatus ille quo imperatorem Theodosium incendit ad omnes hæreses profligandas, adhibitis verbis quæ non perinde accepta sunt ab omnibus auditoribus (quamquam laudabilia forte videri poterant, sin minus ab homine adhuc hospite atque invidioso prolata fuissent). Audiendus Socrates (*Lib. vii cap. 29*): *Nestorius, quamquam a plerisque ob temperantiam laude et prædicatione efferebatur, tamen quales præterea ejus mores fuerint, primus illius doctrinæ exorsus prudentibus viris satis demonstravit. Nam simul ac episcopus iv idus Aprilis ordinatus fuit, Felice et Tauro cons., exemplo cum orationem apud imperatorem haberet, hanc sententiam, quæ multis in ore est, coram universo populo protulit: Mihi, o imperator, te iam hæreticis tu purgatum tribue, et ego tibi cælum retribuam. Tu mihi in profligandis hæreticis subveni, et ego tibi in profligandis Persis conveniam. Hæc verba, quamvis illi, quibus odio habebantur hæretici, lubentes audierunt, tamen his qui ex oratione noverunt de interiore mentis cogitatione conjecturam facere, neque ejus animi levitas, neque iracundia, neque præterea inanis gloriæ aviditas (præsertim cum ne minima quidem mora interposita ejusmodi voces tam temere profunderet) obscura esse potuit.*

SERMO PRIMUS.

Tractatus in Adam in ecclesia publice habitus.

Habitus est a Nestorio, secundo sedis anno, in magna ecclesia, initio Quadragesimæ, post discessionem catholicorum, in magno suorum coetu, audientibus Pelagianis, de pœnis humæno generi a Deo propter peccatum Adami inflictis et Incarnatione solutis. Nihil fere disertius apud Græcos reperitur. Commodè in duodecim partes distribuitur.

1. a Multis et frequenter angorum imbribus inun-

Δ datus, atque hoc apud memetipsum revolvens, in vestram respiro amabilem audientiam. Abjecta enim meorum sollicitudine, illud quod mihi ex vobis est recipio gaudium, quo vos video in divinis rebus extentos hanc capere voluntatem quæ in tot festivitatum circuitu non obtorpescat, b quarum omnium origo Dominicæ benivolentis adventus est.

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

Unde Baronius (In Martyr. ad diem 25 Mart.), cum affirmaret ab Augustino asseri (Lib. iv de Trin. c. 5) Annuntiationem, secundum traditionem majorum, vii kal. Aprilis celebrari, amplius quiddam profecto dixit quam Augustinus significet. Nam eo loci nihil aliud scribit, quam a veteribus tradi ea die factam, angelo nuntiantem, Incarnationem.

Scio tribui Gregorio Thaumaturgo hæc verba (Orat. 1 de Annuntiatione, interprete Combesio): Hodie divinas laudes læto personant modulatu angelorum chori, ac Christi adventus splendor fidelibus illucescit. Hodie lætam nobis ver Christus sol justitiæ claro nos lumine collustravit, etc. Quibus Annuntiatio videtur verno tempore collocari.

Scio et ista Chrysostomi aut esse, aut saltem dici (Apud Cornesium in Biblioth. concional.): Ubi post frigidam hiemem verni temporis calidior tempestas illuxerit, terra pariter virentem producit herbam, etc. Age ergo quando et nobis cœlestis ver Christus ex virginali exortum utero, etc.

Verum nec Bellarminus tres Thaumaturgi orationes in Annuntiationem indubitanter censet, cum multum discrepent a genuinis operibus; nec Savilius citatum Chrysostomi sermonem inter certos recenset.

Scio denique Anastasium Antiochenum episcopum, qui et Sinaita dicitur (Serm. 1 in Annuntiat.), aperte loqui de die 23 Martii, quemadmodum et Leonem imperatorem de verna tempestate; sed uterque posterioribus illis temporibus vixit, de quibus vix ulla est quæstio: agimus vero de prioribus et Nestorii sedem antecedentibus.

Alterum istud conjecturam dubiam facit. Cum hic sermo Nestorii totus sit de capite in Genesim, in quo sententia Dei in Evam peccatricem continetur, habitus videtur debet initio Quadragesimæ; quo tempore nimirum de initio Genesis tractatus fiebat in Ecclesia, ut colligimus ex homiliis Chrysostomi aliorumque Patrum Græcorum. Nam homilia prima in Genesim ita inscribitur: λόγος παρασκευαστός εις την εισοδον της αγιας τριακαστηρας. Inscribitur et homilia quæ prima sequitur septuagesimam septimam in Genesim: εν αρχη της τριακαστηρας εις το εν αρχη κεινοσεν ο θεος τον ωραν, etc. Inscribuntur et quæ solent apud alios reperiri, in Adam.

Etsi hæc difficultatem facere possunt, dubitationemque aliquam, opinari tamen par est eodem tempore celebratum olim Εθαγγελισμων Constantinopoli, quo consequentibus sæculis; cum nulla mutationis facta sit a veteribus mentio, et plura, nec levia, argumenta in hanc opinionem inducant.

* Cum hic sermo dictus sit ann. 429, initio Quadragesimæ, antequam a Proclo panegyrica oratio de Virgine Deipara ferret, Nestorius eos videtur angores tunc passus, quos Cyrillus ad Cœlestinum scribens memorat (Part 1 conc. Ephes. cap. 14): Erat epi-

* Antequam tractatibus Nestorii annotandis manum admoveat non minus pietate quam eruditione commendandus Jesuita, hæcœ pauca præstat: « Neque jurat, neque fas videtur hominis hæretici sermonem alius illustrare notis quam quibus vel historia temporum vel Ecclesiarum consuetudo, si qui tangitur a Nestorio, pateat magis: dogmata enim ne pura quidem, ut hic sunt aliqua, ab impero fonte haurire velim cum purissimi apud alios Patres aperti sint. » Edr.

scopus quidam Dorotheus nomine, Constantinopoli eadem quæ Nestorius sapiens et sentiens, vir quæstus causa adulationi impensè deditus, linguaque ad temeritatem usque, ut scriptum est, promptus. Hic dum frequens esset in ecclesia populus, reverendissimo Nestorio in cathedra Constantinopolitanæ ecclesiæ sedente, B surrexit, et magna elataque voce inclamare ausus est: SI QUIS MARIAM DEIPARAM DIXERIT, ANATHEMA SIT. Mox ingens universi populi clamor et discessio consecuta est, nolebant enim diutius cum eis communionem habere, qui tali mente talique sensu præditi essent. Quin et hoc ipso quoque tempore plebs Constantinopolitana (levibus quibusdam vanisque hominibus, et iis qui ipsi adulantur dantaxat exceptis) a synaxi abstinere; abstinent ab eadem omnia pene monasteria, eorumque archimandrite; abstinet et magna quoque pars senatus, verentes ne ipsomet et illis quoque quos Antiochia discedens inde secum abduzerat, quidvis perversum evomentibus, aliud in fide detrimentum accipiant.

Quin et Eusebius, etsi tunc temporis laicus tantum causas ageret, ausus est tamen publicam adversus urbis regie episcopum contestationem proponere in hanc formam (Part. 1 conc. Ephes. cap. 13): Quicumque schedam hanc accepturi sunt, eos per sacrosanciam Trinitatem adjuro obtestorque ut eandem episcopis, presbyteris, diaconis, lectoribus nec non et laicis quoque Constantinopoli habitantibus ostendant, ejusque exemplum, ad evidentem hæretici Nestorii confusionem, iisdem impertiantur, ut qui eadem prorsus sentiat, quæ Paulus Samosatensis ante 160 annos, a catholicis episcopis anathemate condemnatus.

Accedat factum simplicis illius monachi, cujus meminit Basilius diaconus et archimandrita in supplicatione oblata imperatori (Ibid. cap. 30): Denique simplex quidam monachus, zelo vellementi instigatus in medium ecclesiæ progressus, cum synaxis celebraretur, impietatis præconem, quod hæreticus esset, ab ingressu prohibere conatus est; sed hunc ille cæsum magnificis præsidibus tradidit, flagrisque denuo dissectum et publice cæsum, præcone non absque clamore præeunte, in exilium expulit, etc. Hæc enim mirum quantum affliciebant animum hominis, cujusmodi depingitur ab eodem Basilio, his quasi coloribus: Nestorius comminationibus, insectationibus, exiliis, callidis pravisque machinationibus perterrefacere nolit; et quo suam insaniam suamque impietatem confirmatiorem reddat, quæcumque excogitari possunt, sine discrimine dygreditur. Non Deum timet; nullum hominem veretur; nullum episcopum veneratur; nullum sacerdotem, aut clericum, aut sanctum monachum, aut religiosum laicum honorat; nullam penam iniquis decretam formidat; nullam denique legem ministrorum iræ divine in ejus provocatores: sed superbia, qui omnes parvi pendit, elatus, pecuniisque et corruptorum quorundam hominum potentia fretus, et, ut libere quod res est dicamus, vestra quoque dominatione fretus hæc facit, etc.

b Hæc et alia, ut solius erat, desumpsit ex Chrysostomo, cujus sunt hæc verba (Homil. de S. Philog.): Appetit festum omnium festorum maxime venerandum, tremendamque: quod si quis appellet omnium festorum metropolim, haudquaquam aberret: quod autem hoc est, Christi secundum carnem γίνωσκει, ab hoc enim festum Epiphaniarum, ac sacrum Pascha, Ascensio et

2. Ante hunc in mœnore et gemitu univarsam erat A constitutum genus humanum, sub sententiâ illius clamante contra originem maledicto : *Multiplians multiplicabo tristitias tuas et gemitus tuos* (Genes. III, 16). Propter hoc Dominici adventus, et tantorum bonorum, ille primus est, gaudiique nuntius : *Ave, gratia plena* (quæ vox ad Virginem facta est) : *Dominus tecum* (Luc. I, 28), *propterea quod ex te sanctum vocabitur Filius Dei* (Ibid., 35). *Tecum*, inquit, et *ex te*; tecum videlicet divinitatis [Baluz. deitatis] adventu; *ex te* autem, per formam susceptam humanitatis ex illa.

3. Quando igitur infantem, o gentilis, in præsepio positum audieris et pannis involutum, noli in carnem quæ videtur offendere, sed illius infantis cogita dignitatem, ^b matrem quæ se genuit Deitate procreantem, humanitus [Baluz. humanitate vero] in illa formatum et eam formasse divinitus; involutum secunduam pannis, Deitatis vero providentia omnia continentem; pro corporis natura lætari, divinitate autem omnibus qui nascuntur lactis nutrimenta uberrime largientem.

4. Forsitan super tali munere Gabriel ad Virginem ideo exclamabat : *Ave, gratia Dei plena*. Mox enim, ut omnium Dominus Christus huic vitæ natus est, omnium tristitum capitulum dissolvit, mutansque naturæ fetus maledictos, absolvit nativitate illam quondam in corporibus condemnatam; delevit quoque illius sententiæ edictum, quod naturæ connascitur, id est, *multiplians multiplicabo tristitias tuas et gemitus tuos*. In mœroribus paries filios (Genes. III, 16).

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

Pentecoste originem ac fundamentum ducunt. Nisi enim secundum carnem natus esset Christus, nequaquam baptizatus esset, nam id est festum Theophaniorum; nequaquam fuisset crucifixus, nam hoc est festum Paschæ; nequaquam misisset Spiritum sanctum, quod est festum Pentecostes. Iteque ab hoc, ceu fonte quopiam diverſi orti fluvii, nata sunt nobis hæc festa, etc.

^a Locus iste Geneseos cum aliis quæ pertinent ad peccatum peccati primorum parentum, a Juliano simul et Augustino agitur, illo auctoritatem Scripturæ declinante, isto graviter urgente.

Julianus. *Non est dictum ad mulierem : Orientur in te dolores, aut generabo tibi gemitus, ut post culpam sensus eorum institui viderentur; sed : Multiplians multiplicabo tristitias tuas; quo ostendit jam esse in naturali ratione, quod se in peccatrice personâ, non condere, sed multiplicare, promittit; nunquam enim multiplicantur nisi existantia. Hoc itaque ordine gemitus parturitionum, qui secundum naturam fuerat, ita in hominum corporibus, sicut in pecoribus, institutus, non conditur in Eva, sed crescit, ut peculiari granditate excitatorum affligeretur angorum, etc.*

Contra Augustinus : *Dolorem pariendi pœnam dicimus esse peccati, scimus enim hoc Deum sine ulla ambiguitate dixisse; nec dixisse, nisi prævaricatrici sui mandati; nec ob aliud dixisse, nisi quia irascebatur, suum prævaricatum esse mandatum* (Lib. VI Oper. Imperf. cap. 26).

^b Nestorius poterat propter hæc verba videri catholicus, nisi constaret aliunde solitum fuisse sententiam in speciem orthodoxis hæresim dissimulare : habentur enim eadem fere in concilio Ephesino, et apud Mercatorem, nec ipsa quasi catholico sensu dicta, cum Patres, tum Mercator acceperunt. Dixerat

5. Sed illud quidem quod dictum est, *paries filios, secunditatis erit benedictio*. *Crescite et multiplicamini, et replete terram* (Genes. I, 28); genitrix enim est incrementi providentia. In mœroribus autem paries filios; peccati fructus ostenditur. Nam sicut edere vivificatorium donum est generi a Creatore cultatum; ante peccatum enim de cibo ad protoplastam Dei constituto loquebatur : *Ex omni ligno quod est in paradiso ad escam manducabis* (Genes. III, 16). Sic in mœroribus manducabis, ex maledicto introitum habuit. Non enim dixit Adæ Deus : *Quia audisti vocem mulieris tuæ, et quia manducasti, idcirco is demas; sed : Quoniam manducasti ex ligno de quo solo præceperam tibi ne manducares, propterea in sudore manducabis panem tuum* (Ibid. III, 17). ^d Indoloriæ enim primæ illæ protoplasti fuere deliciae, et laborum agriculturæ penitus liberæ. Sic et de filiorum procreatione non absolute ad Evam Deus post peccatum dicebat, *paries filios*; sed, in mœroribus paries filios.

6. Nuptiæ namque divitiæ manus sunt bonitatis, ubertas naturæ, machina repugnans contra mortem omnia consumentem; castitatis contra libidinem freni, inculpabilis voluptatis potestas; multiplices autem gemitus in parturitione seminarum, pœna peccati est.

7. Et parere quidem non est maledictum; non enim benedictio in maledictum daretur. In tristitia autem parere, hoc ex maledicto illo onus trahitur post peccatum. Parere namque naturam doloribus partium punctam, angoribus tabescere, acerbi partus metum sustinere, immaturos nonnumquam fetus excutere, excedere aliquoties prægnantes tempora

Nestorius : *Ut scialis quanta esset conjunctio divinitatis, cum etiam caro Dominica in infante cerneretur; erat enim idem infans, et infantis Dominus. Laudastis vocem, sed nolite eam parum curiose laudare; non dixi enim, quod idem erat infans et infantis habitator. Flavianus tamen Philipponensium episcopus, cui Patres assensu sunt, his et aliis similibus auditis, cum recitarentur a notario dixit : Horrenda ac blasphema sunt Nestorii dicta, neque aures nostræ hiæc amplius inquinari serunt.*

Unde Mercator : *Quis etiam, inquit (In contradict. 42 anathematismi Nestoriani), hoc ejus aliud deliramentum æquo quimo serat, quo ait, Christum Jesum suum ipsius Dominum esse? cujus verba sunt ista : Hoc autem dico ut noveritis quam superexcellens et summa quædam conjunctio existeret, etiam in infante ipso, cum Dominica caro conspiceretur. Erat enim ipse infans et infantis ipsius Dominus. Quis unquam suus esse Dominus dictus est? Sed hic cum vult et conatur quartam introducere in sancta Trinitate personam atque substantiam, miræ stoliditatis est et impietatis maculis inquinatus.*

^e Baluz. rectius habet hunc locum, scilicet : .... benedictio. Genitrix enim est incrementi providentia. *Crescite et multiplicamini, et replete terram. In mœroribus, etc.* EDIT.

^d Ponit indoloriæ Baluzius, subnotatque sequentia : *Veteres libri habent in dolore. Sano in Bellovacensi scriptum est indoloriæ, sed littera i expuncta est antiquitus. Indoloriam reperimus apud Sidonium in præfatione epithalamii Polemio et Araneolæ dicti, qui verbum Ciceronis esse ait. Vide ibi Sirmoudum et Savaronem.* EDIT.

partibus consuetudine et non uteri diutius circumferre, A
 coactoscere ipse nunc foetibus, interdum etiam post
 foetum sollicitam esse ne forte quod natum est, lactis
 nutrimento, ex aliqua inopia, non perfruat, curare
 ne adversi alicujus desiderium patiat, ne doctrinam
 aliquam infructuosam concupiscat, ne dæmonium
 incursione vexetur, ne morbo hujusmodi mace-
 retur qui sanitatem difficulter admittat, ne sub ali-
 cujus amaro jugo paupertate aliquando rapiatur :
 horum tristium omnium nata et sermo magister est
 brevis : *In tristitia paries filios.*

8. Miserabilis est ista infelicitas : quod voluit
 enim et optabile fuerat, sit postea fugiendum. Des-
 pondentur generandarum filiorum habentes cupidita-
 tem, et hos in mœroribus pariunt. Desiderant fetus,
 et contra mensium quibus hi sustententur vociferantur
 decursum. Optant gaudentque fieri matres, et
 [Baluz. om. et] eorum qui geniti sunt, stimulate se-
 pulchra [Baluz. simulacra sepulchrorum], diem illam
 sui partus causam fuisse præsentis queruntur mœro-
 ris ; plangentibus illud videlicet confirmantes, *In mœ-
 roribus paries filios* (Gen. iii, 17). Huic sententiæ socium
 est quod nascitur et quod parit : unum eorum in
 mœroribus pariens, alterum vero in mœroribus na-
 scens.

9. Sed miserator Dominus non desepit illos na-
 turæ fetus condemnatos ; sed femine in uterum
 adveniens, veriti in illa matre consuetudinem pa-
 riendi, mutavitque in illa partuum leges (parturitiones
 enim sanctæ Virginis immunes a mœroribus præ-
 paraverat), et naturæ humane matrem donavit
 inaptam, non spernens fetus nuptiarum, neque
 despiciens. Et hoc modo [Baluz. Et post aliquanta
 ibi : Hoc modo] natus Christus vitam terrenam in
 caelestem conversationem transferre dignatus est.

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

* Ille me locus admonet dicere nonnulli de per-
 vulgata opinione quorundam existimantium (*Viccomes lib. 1 de Antiq. Bapt. Ritibus c. 19 et seqq.*) duobus
 tantum diebus olim in Ecclesia baptismum celebra-
 ri potuisse, Paschate nimirum et Pentecoste ;
 cæteris interdictum, nisi necessitas urgeret. Fateor
 hunc morem in Ecclesia Occidentali, saltem cisma-
 rina, obtinuisse ; nec obtinuisse tantum, sed etiam
 legibus sancitum ; at contendo in Ecclesia Orientali,
 præsertim Constantinopoli, aliter rem se habuisse,
 tresque existisse baptismi dies solemnes, festum lu-
 minum, quæ Epiphania, Pascha et Pentecosten.

Id colligo primum ex oratione, quam Nazianzenus
 habuit postridie lumina (*Orat. 40*), quaque in eos
 qui ex uno solemnibus die in alterum baptizari differe-
 bant, vehementer invectus est : *Hoc et illud causaris,*
 inquit, *atque excusas excusationes in peccatis, luminum*
diem exspecto. Paschatis festum plus facio, Penteco-
sten exspectabo. Cum Christo baptizari præstat, cum
Christo in resurrectionis die ad vitam redire Spiritus
adventum honorare. Quid postea? Veniet vitæ finis in
die quam non exspectas, et in hora quam ignoras, etc.
 Jurat consuler Nicetam ad hunc locum.

Si quis vero cum Pamelio putet (*In notas ad lib. Tertull. de Baptismo*), diem luminum fuisse *ἡμετέριον*,
 quam nos Purificationem Virginis vocamus, quando
 proceditur cum candelis, legat ille initium orationis
 laudatæ, eamque conferat cum præcedente (*Orat. 39*),
 quæ inscribitur *In sacra lumina* ; attendatque
 ad hæc verba sub finem, *Christus illuminatur, simul*

10. Acerbissima namque naturam sententiam con-
 stringebat [Baluz. acerbissimam sententiæ constrin-
 gebant]. Quid enim amarior ista sententia? *Multiplicans multiplicabo tristitias tuas et gemitus tuos, in*
mœroribus paries filios (Gen. iii, 16) ; et denuo :
Maledicta terra in operibus tuis ; in mœroribus man-
ducabis panem omnibus diebus vitæ tuæ (*Ibid.*, 17) ;
 et iterum : *Spinæ et tribulos ejetet tibi* (*Ibid.*, 18).
 Quorum singula non aliter medicinam sunt conse-
 cuta, quam ut [Baluz. om. ut] unicuique vulnere,
 quod erat proximum et familiare, a contrario reme-
 dium afferretur.

11. Et respice omnium harum tristium sententia-
 rum a Christo præstitam resolutionem. *Multiplicans multiplicabo tristitias tuas et gemitus tuos* ; per hoc
 solvit, ubi dictum est : *Ave, gratia* [Baluz. add *Dei*]
plena (Luc. xii, 28). *In tristitia paries filios* ; solvit
 per id quod scriptum : *Benedictus fructus ventris tui*
(Ibid.). *Maledicta terra in operibus tuis* ; solvit per
 illud : *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax* (Luc. ii,
 14). *Spinæ et tribulos terra ejetet tibi* ; [Baluz. solvit
 per] per *spinarum coronam capiti superpositam* (Joan.
 xix, 5) (eradicatione enim dignæ fuerant, quia tanto
 capiti propinquaverant). *In sudore vultus tui mandu-*
cabis panem ; solvit per id quod ait : *Panem, quem*
ego dabo vobis, caro mea est, quam ego dabo pro sæculi
vita (Joan. vi, 52). Solvit, quod adversum nos ser-
 penti dictum est : *Tu observabis ejus calcaneum* ; per
 hoc quod dictum est : *Dedi vobis potestatem calcare*
super serpentes et scorpiones (Luc. x, 19). Solvit illam,
 quæ post peccatum facta est, nuditatem, per resur-
 rectionis gloriæ incorruptibile vestimentum.

12. Horum omnium in nullo nulli pars est cate-
 chomeno [Baluz. cathœcumino]. Et * quoniam ap-

illustremur. *Christus baptizatur, simul descendamus,*
ut simul ascendamus, et cætera quæ ἡμετέριον minime,
 baptismi Christi maxime conveniunt, opinioenque deponet.

Colligo deinde ex oratione 39 jam laudata, cujus
 initium est : *Sanctus luminum dies, ad quem perveni-*
mus, quemque hodie divino beneficio celebravimus, pro
principio quidem Christi mei, hoc est, veræ lucis om-
nem hominem in mundum venientem illuminantis, ba-
p-tismum habet ; meam quoque purgationem operatur.
Quocirca divinam vocem audite : Ego sum lux mundi
(Joan. viii, 12) ; et proinde accedite, illuminamini.
Tempus regenerationis, desuper gignamur, etc.

D Colligo tertio, partim ex Prato spirituali (*Cap. 214*),
 ubi fit mentio solemnibus baptismi in Epiphaniis cele-
 brati, et miraculo quotannis divinitus comprobati ;
 tum ex tetrastichis iambicis Damasceni in Epiphania-
 nam, quibus proximissima fit mentio baptismi hoc
 die fieri soliti.

Colligo quarto ex eo quod inter Græcos canones
 nullus reperitur, quod sciam, qui duos tantum dies
 baptismi tribuat ; unde vix non opinor variam fuisse
 variis in Ecclesiis particularibus consuetudinem ;
 nam Basilii (*Serm. exhort. ad bapt.*) tradere vide-
 tur non admodum obscure in sua Cappadocia duos
 tantum dies servatos fuisse. Certe in Thessalia in
 solo Paschate fas erat baptizari, quod a Socrato
 (*Lib. v cap. 21*) et Nicephoro (*Lib. xii cap. 31*),
 velut abnorme quiddam et multorum salutis noxium,
 reprehensum est.

propinquat baptismi tempus, bonum est [*Baluz. add.* A etiam ipsi mergantur. Auferet enim secum unusquisque pœnales sententias adversum naturam prolatas : non enim factus [*Baluz. om. factus*] est ^b particeps corporis ejus et sanguinis, qui per baptismum

etiam ipsi mergantur. Auferet enim secum unusquisque pœnales sententias adversum naturam prolatas : non enim factus [*Baluz. om. factus*] est ^b particeps corporis ejus et sanguinis, qui per baptismum

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

Colligo quinto ex eo pariter quod omnes canones a Vicecomite tam diligenter conquisitis, ut duobus tantum diebus conferri baptismum potuisse probaretur, ad solam Occidentis Ecclesiam pertineant; nec eam quidem totam, sed tantum cismarinam, ut quisque facile intelligat, si modo vel consuluerit collectionem Cresconianam, in qua sunt decreta Siricii ad Himmerium Tarraconensem, Leonis ad episcopos Siciliae atque Campaniæ, et Gelasii ad episcopos Lucaniæ; vel ea perpenderit quæ referuntur, tum ab aliis pontificibus præscripta, tum a conciliis Gerundensi (*Cap. 4*), Toletano xvii (*Cap. 2*), Parisiensi ii (*Lib. i cap. 33*), Meldensi (*Cap. 44*), Triburiensi (*Cap. 12*), Moguntino sub Rabano (*Cap. 3*), et aliis.

Colligo denique ex ipsis sanctorum Siricii et Leonis epistolis, quibus cum prohibere voluerint ne mos Græcorum in Sicilia aliisque vicinis Italiæ regionibus gliscens, latius serperet; immo ne alter, longe corruptior, induceretur, quo nonnulli ipsis quoque apostolorum martyrumque natalitiis solemnem promiscuam multitudinis baptismum celebrarent, agnoscunt procul dubio aliud apud Græcos quam apud Latinos in usu fuisse.

Quod vero cum duobus tantum diebus baptizatum fuisse solemniter in Ecclesia Occidentali diceretur, excepta est cismarina. Id factum propter Africanam Ecclesiam, in qua aliud aliis temporibus observatum videtur, non tantum in diversis provinciis, sed in ipsa quoque Ecclesia Carthaginensi. Tertullianus enim (*Lib. de Bapt. cap. 19*) Pesebatur tantum et Pentecostes meminit, cum recenset baptismi dies, immo reliquos excludit his verbis: *Cæterum omnis dies Domini est, omnis hora, omne tempus habile baptismi. Si de solemnitate interest, de gratia nihil refert.* At Victor Uticensis (*Lib. ii de Persecut. Vandolica*) narrat ingens miraculum in baptismo Epiphaniarum contigisse, quippe cæcum revelatione divina monitum ut illa die ad Eugenium Carthaginensem pergeret. *Et episcopus postquam fontem quo baptizarentur accedentes ad fidem benedixisset, oculos a natura clausos contingeret, atque aqua ablutos aperiret: quod perinde accidit atque revelatum fuerat, universis, qui ad solemnem baptismum confluerant, stupentibus ad tantum miraculum.*

Præcis illis temporibus, non statim ab ortu conferebatur baptismus, ut nunc fit; sed diu sæpe differebatur, non tantum ab adultis, qui sua sponta accedebant; sed etiam ab infantum parentibus, donec adulti fierent.

Omnes tamen interim, dum baptismi tempus adveniret, censebantur inter Christianos; adulti quidem, propter catechumenorum nomen, quod profitebantur; infantes vero, quia moribus Christianis imbuebantur a fidelibus parentibus.

Causa non improbabili differendi, quoties periculum mortis non imminabat, fuit hæc una pro infantibus, ut Christi jugum subirent volentes, illudque postea tanto religiosius ferrent, quanto prudentius elegissent. Ecclesia tamen posterioribus temporibus vetuit, ne ultra consitutum tempus mora fieret: quæ provida fuit erga infantes pietas, ne propter moram incidere in periculum salutis.

Ex adultis aliqui, quorum erat in speciem tolerabilior ratio, ad ipsam quoque mortis periculum differebant, ut baptismum, quem intelligebant ab omni reatu purgare, inter moriendum suscepto, securiores salutis ex hac vita migrarent. Differebant alii

ut liberius interea peccarent, soluti nimirum legibus, tum religionis, quæ sanctorum vitam præscribit; tum Christiani conjugii, cuius sanctitas violata sæverius vindicatur; tum penitentia de peccatis post baptismum admissis, quæ, ut ferebat tempora, durior et erat et videbatur hominibus non admodum piis.

Nonnulli, fateor, ipsis quoque suadentibus Patribus, se quodam velut tirocinio probabant excolantique ad sanctimoniam vitæ quam in baptismo voverent: sed isti pauci fuerunt præ aliis illis quos, propter indignitatem facti, vehementibus sæpe orationibus insectati sunt Patres, sed imprimis Basilius Magnus, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus, Chrysostomus, aliique plures, quorum tam consona est oratio, ut non temere quispiam conjecerit consequentes ex prioribus ea intuitos quæ attulerunt.

^b Ex hoc etiam loco intelligimus, in more positum primis temporibus, corpus et sanguinem Christi recens baptizatis præbere: ut quemadmodum sacramento fidei in Ecclesia membra adoptati fuerant, ita sacramento charitatis sanctissime colligarentur inter se, et quasi adunarentur, ut loquitur Augustinus.

Quæ super ea re dixit Nestorinus, traditione accepta a majoribus, hæc enim consuetudinem testantur Dionysius (*Lib. de Eccles. Hier. cap. 2*), Gregorius Nazianzenus (*Orat. 40*), Chrysostomus (*Homil. 20, ad illuminand.*), etc.

Græcis consentiunt Latini, Tertullianus (*Lib. de Prædic. cap. 9, et lib. de Bapt. c. 19*), Ambrosius (*Lib. iv. de Sacram. cap. 2, et lib. de iis qui myster. initiati. cap. 8*), Hieronymus (*Adver. Lucifer.*).

Neque vero soli adulti, sed infantes quoque recentes a baptismum initiabantur sacris mysteriis: hoc tamen discrimine, quod illi sub utraque specie, hi sub sola vini communicabant.

De communione infantium in baptismo superfluum est afferre testimonia Patrum Græcorum, cum Orientalis Ecclesia hunc morem a majoribus accepit etiamnum servet, ut videre est apud Joremiam Constantinopolitanum.

E Latinis testis est Gregorius Magnus in Sacramentario, Ordo Romanus, Anselmus, vel quisquis est alius auctor Commentariorum in Lucam, Hugo Victorinus, etc. In Sacramentario Gregorii sunt hæc verba: *Pontifex redit in sacramentum, expectans, ut cum vestiti fuerint infantes, confirmet eos, qui etiam non prohibentur lactari ante sacram communionem, si necesse fuerit*, etc. Eadem habentur in Ordine Romano.

Qua autem ratione ministraretur infantibus sacramentum sola specie vini, discere est, partim ex Gregorio Magno et Ordine Romano, partim ex Hugone Victorino: nempe recens baptizatis, priusquam lactis quidquam sumerent, nisi in summa necessitate, suum sacerdos digitum sacro calice intinctum sugendum dabat.

Vix certo definire possim quo tempore desierit mos iste, quem Victorinus *primariam Ecclesiæ institutionem vocat*, quemque sua ætate, dato pro sanguine Dominico infantibus vino, abrogatum queritur, et revocari optat. Posset aliquid super ea re deprehendi ex veteribus rituum libris, post annum millesimum, quo nondum hic ritus antiquatus fuerat, conscriptis.

has sententias solvit, et figurarum socius [Baluz. A autem quæ non vocantur tamquam jam vocarentur, non factus verorum] factus, non verorum exemplariorum, non replebitur perfruitione.

^a Et reliqua ad rem præsentem minime pertinentia.

SERMO II.

Item ejusdem tractatus alius ad populum in Adam.

Cur hic sermo secundo loco reponatur, cum quartus sit in codice manuscripto, dicitur ad sequentem sermonem. Habitus videtur eodem anno et eodem loco ac die dominica, cum superior sabbato dictus sit præcedens; sed iidem audierunt Pelagianum, de peccato Adami totum genus suum obligatis, et de adventu Christi totum reparatis disseverentem. Sermo disertus est, licet sub finem levior atque juvenillior. Capite caret. Dividitur in duodecim partes.

1. Et auditorum me, qui expectant [Baluz. me expentium] doctrinam, desiderium movet et imbecillitas ad silentium magis impellit; attamen vim ægritudinis sacerdotalis officii debitum vincit.

2. ^b Mox enim, mandato præcedente, tamquam ex eo ostendens naturæ humanæ in sapientia profectum, affert Adæ conspectibus animalia, qui, ad uniuscujusque naturam, singulis ex tempore vocabula imponebat, et fontes nominum, scatoriens quodammodo, effundebat. Et erat quidem Deus *vocans quæ non erant tamquam quæ essent* (Rom. IV, 17). Adam

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

^a His verbis Mercator aperte satis testatur se non retulisse integrum sermonem, prout a Nestorio dicitur est, quemadmodum nec tres alios sequentes, sed ex singulis ea delibasse quæ ad rem suam pertinerent, id est, ad confutandam hæresim Cœlestianam, de mortalitate Adami.

^c Suspicio ea quæ prætermissa sunt, a Nestorio, Chrysostomi, ut erat solitus, exemplum secuto, adversus eos qui baptismam differrent dicta fuisse.

^b Multa præcui dubio desunt, eaque spectantia, vel ad formationem hominibus e limo terræ, vel saltem ad ejusdem collocationem in paradiso voluptatis, vel etiam ad impositum a Deo mandatum abstinendi ab arbore boni et mali. Horum enim trium mentio sit, non solum cap. III Genes., ante narrationem adductorum animantium ad Adami, sed etiam num. 3 istius sermonis, ubi Nestorius, conversa ad Adamum oratione: *Factus es, inquit, ex pulvere, in paradiso habitabas, in abundantia deliciarum degebas, etc.*

^c Gelasius papa post explicatum diaboli superbientis lapsuro, conceptamque invidiam erga hominem, quem *secundæ conditionis imaginem Dei* vocat: *lisdem motibus*, inquit (*In opusc. cont. Pelag.*), *aggreditur in securitate degentem, quibus de summis ad imamale confusus ipse deciderat. Hinc illa felicitas paradisi primis hominibus constare non potuit. Hinc illa primæ conditionis integritas, dum ita de se fudit, tamquam ipso, qui condiderat, non egeret; nec de perceptis agit gratias, quod nusquam fecisse memoratur; nec de conservandis quæ sumperat, poscit auxilium; nec ad eum etiam pulsata tentatoris accessu, devota concurrat et consulti, suæque se credit inter prospera voluntati. Facile sine præsidio Creatoris potuit deceptoris insidiis, et in prævaricationem fracta consequenter illiciti, conditionem præfixæ mortis invenit, meritoque est competentil subjectu vindictæ; quoniam nec de bonis fuerat devota retinendis, nec malum præcaverat antepredicium, dum per majoris ambitum potestatis, Deum se vilicet fore præsumptis, foveas hostilis persuasionis incarrat; et quæ, si suo ordine mansisset grata factori, perceptum summæ commercium deiatis potuisset apprehendere; competenter, sine debito summæ divinitatis*

3. ^e O quantum donorum gratiarum actionem, Adam, Deo meo [Baluz. om. meo] non reddidisti! Fictus es ex pulvere, in paradiso habitabas, in abundantia deliciarum degebas, expers dolorum voluptate fruebaris, absque cura ulla tibi divitiæ infuebant, Dei quoque discipulus eras, [Baluz... eras. Et post pauca ibi: Conscriptor] conscriptor primus nominum factus es, astitit tibi fera bestiarum natura rationalibus obedientior, legem tulisti in nominibus animalium imponendis, sermone cum Creatore tuto uteraris.

4. ^d Et post aliquanta ibidem. Angeli ad peccatorum offensi corruptelam, pœnam nostram differri [Baluz. nostram ut difficile sentientes] sentientes, non mediocriter movebantur, et adeuntes Deum clamabant: *Vis euntes colligamus zizania* (Matth. XIII, 28)?

5. Dæmones nihilominus sperabant, aut [Baluz. velut] Sodomiticam totius mundi conflagrationem, aut diluvium, ut [Baluz. om. ut] Noe tempore, vehementius expectabant. ^e Diabolus autem proferebat, quod est adversus naturam, illud chirographum, quod scriptum est: *Terra es, et in terram ibis* (Genes. III, 19). Et instabat ex hoc, ge-

officio, copiosa promissione frustrata, ad divinitatem non potuit pervenire, etc.

Locus iste, licet longior, visus est afferendus, partim quia hujus temporis opinionem continet de gratia orationis partim ut catholica veritas non ore sacrilego Nestori, sed sanctiore summi Pontificis traderetur.

^d Videtur interposita fuisse historia, tum peccati ab Adamo inobediencie commissi, tum lætæ a Deo sententiæ, non tantum in reos ipsos parentes, sed etiam in filios iræ naturæ existituros; quam tamen ob sententiam non continuo mortui sunt homines; sed mortales evaserunt, eo quo sæpe dixit Augustinus modo.

^e Post mentionem factam dæmonum, diaboli meminit singulari numero, more sanctorum Patrum, qui eo nomine appellare solent unum ex prævaricatoribus angelis, quem Christus (Joan. XII, 31; Luc. XIII, 53; Marc. I, 13; Matth. XXV, 41) *principem hujus mundi, potestatem tenebrarum, et Satanam nominavit, cui et angelis ejus paratum dixit ignem, in quem maledictos ire jubet, cum formam supremi iudicii representat.*

Eundem Augustinus vocat *principem impiæ civitatis, atque improborum caput*; vulgo *lucifer* dicitur, crediturque tenere in reliquos dæmones principatum, sive privilegio antecellentis naturæ, sive quadam tyrannide post iniquam aliorum, quos sollicitavit, defectionem.

Creditur et parentes humani generis, collecta in Dei ultoris imaginem rabie, per se tentasse, cum alios soleat ministerio dæmonum, ut Patres tradunt. Per se quoque dicitur, præ invidentia in deserto Christum aggressus et in animam Judæ immisisse tradendi Domini consilium, etc.

Ille est, quem specie draconis cum Michaelē velut senulo pugnasse, et a victore alligatum Joannes Apostolus inducit (Apoc. XII, 7), quemque ait *accusatorem fratrum nostrorum ante conspectum Dei nostri die ac nocte* (Ibid. 10), atque hinc diaboli nomen accepit.

^f Notant Patres, statim prolata in serpentem ma-

metallones hominum morte consumens.

6. In tanta itaque rerum difficultate, cum essent spes melioribus destituti, ut naturæ reconciliationum maxima copia. Nascitur enim Mediator orbis et Dei, non sicut Jeremias, aut quilibet alius prophetarum, qui contempti sunt; sed qui habet horum quæ vult datricem conjunctam sibi et Deitatem; non unius gentis mediator, sicut Moyses Judæorum; sed, sicut Paulus inquit: *Unus Deus, et Mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* Homo persona, qua videtur et patet; Deus autem conjuncta Deitatis natura; mediator pro natura nostra adversum diabolium suscipiens causam.

7. Ille peccatum ex Adam tamquam chirographum proferebat; ex *[Baluz. et e] diverso Christus, ex carne sine peccato debiti hujus evacuatione nitebatur; ille condemnationem quæ per Evam adversum totam naturam processerat relegebat; Christus vero*

mortificationem *[Baluz. justificationem]* quæ per beatam Mariam generi obvenerat referebat; ille obtendebat *[Baluz. referebat; intendebat]* in paradiso escæ incontinentiam *[Baluz. escam incontinentiam]*; Christus a contrario aceto potatam in se humanam naturam nullum ob peccatum esse monstrabat.

8. Solvit omnia quæcumque adversum nos diabolus allegabat, et causæ hujus victoriam prædicabat, dicens: *Nunc judicium hujus mundi est [Joan. xxi, 31].* In me, inquit, judicatur hic mundus, de mea Incarnatione superatur. *Nunc, inquit, judicium est hujus mundi, et princeps hujus mundi mittetur foras [Ibid.],* tamquam de judicio improbus calumniator, exsolutum chirographum proferens, et in non debentes infestus insiliens.

9. Sed hoc beneficium omnibus confert lavacri salutaris necessarium sacramentum: qui enim ablutus est baptismo, sit illius domesticus, et concorporatus, et

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

lectione, qua iussus est terram comedere, dictum homini a Deo: *Terra es, et in terram ibis;* ut allegoricas verborum istorum sensus indicaretur, homines nempe a diabolo absumi perique propter peccatum, non animo tantum, sed etiam corpore, quantum Deo permittente licet. Unde Nestorius alios interpretes secutus addit: *Et instabat ex hoc generationes hominum morte absumens.*

Posset aliquis suspicari suam Nestorium prodidisse hoc in loco hæresim, qua duos in Christo filios, duasque asserebat personas, solo morali noxu conjunctas. Videtur enim humanam personam admittere, qua Christus cernitur et patet, Christumque sola conjunctione cum deitate, Deum dici; qui purus Nestorianismus. Verum potuit dictum illud catholica intelligi, mediatorem scilicet vere esse et hominem, propter indutam a Verbo formam hominis qua nobis appareret; et Deum, propter formam seu naturam Dei formæ hominis conjunctam. Credibile tamen est, hæretico sensu vtrum hæreticum locutum fuisse.

Proderit tamen hoc in loco nonnulla cum Cyrilli, tum Nestorii dicta explicare, quæ sua vel insolentia, vel obscuritate facere possunt negotium. Videretur enim forte cupiam minus oculato in his rebus, a Cyrillo Nestorius in eo reprehendi, quod ipsamet est catholici dogmatis formula, ac quasi tessera; et a Nestorio vicissim approbati, suumque dici, quod Cyrillus *καθολικώτατος* pronuntiat.

Cyrillus igitur cum Nestorii sententiam exponeret: *Cæterum, inquit [Lib. de Rect. Fid. ad Regin. num. 13], nomen hoc, Christus, quidam nescio quo modo Dei Patris Verbo, etiam seorsum ac per se, hoc est, ut extra carnem positum mente concipitur, convenire asserrunt; mox vero in illum quoque similiter illud competere contendunt, qui ex sacra Virgine natus est, prout hic quoque per se separatim subsistere considerant; postremo amobus simul, perinde ac uni, congruere tradunt, ratione nimirum conjunctionis, ut ipsi loquuntur, in unam illos personam colligant. Nam vere illius secundum naturam unionis nulla apud illos habetur ratio, eliusi nam hanc mysterii hujus viam planam, et ab omni errore tutam propositam habeant, et hæc illarum simulata confessio non est sincera, sed atri veneni imposturæque plena, etc.*

Et scribens ad Nestorium *[Epist. 2]*, cum catholicam sententiam exponeret: *Asserimus, ait, Verbum uniti sibi secundum hypostasim carne, animata rationali anima, inexplicabili incomprehensibilique modo hominem factum, et hominis filium existisse, non per solam voluntatem aut beneplacitum, ὡδὲ ὡς ἐν προσλήψει προσώπων μόνου, etc.*

Nestorius autem rescribens Cyrillo *[Part. 1 conc. Ephes. cap. 9]* verbis catholicis videtur locutus. *Quia enim, inquit, mortis facturus erat Apostolus mentionem, ne quis hinc Deum Verbum patibile esse colligeret, subiungit nomen hoc, Christus, quod utramque naturam, patibilem, inquam, et impatibilem, in unica persona denotat, quo idem nimirum Christus patibilissimus et impatibilis citra periculum concipi queat; illud quidem secundum humanam naturam, hoc vero secundum divinam.*

Et paulo post *[Ibid. num. 2]:* *In eo autem laudo, quod distinctionem naturarum, secundum divinitatis et humanitatis rationem, harumque in una persona conjunctionem prædicat, quodque Deum Verbum altero ex muliere ortu minime indignis affirmat, et quod divinitatem pati non potuisse diserte pronuntiat; hæc enim revera et orthodoxa, et vanis omnium hæreticorum circa Domini naturas opinionibus quam maxime adversa sunt.*

Verum facilis est totius difficultatis solutio, si modo observentur duo: alterum, nomen personæ accipi posse, et reipsa nonnumquam accipi a Patribus, sensu, si licet ita loqui, theologico, pro *hypostasi nature rationalis*; nonnumquam sensu quasi forensi, pro eo, qui jus habet atque auctoritatem res gerendi; alterum, differre plurimum id quod est, conjungi naturas, vel assumi naturam, ab eo quod est, conjungi personas, vel assumi personam solam: si conjunguntur personæ, vel sola personæ assumitur, nexus est, ut aiunt, moralis tantum; si vel naturæ conjunguntur, vel assumitur natura, intercedit nexus etiam substantialis. Ut autem assumatur alicujus persona, satis est si species ejus induatur, ejusque partes agantur et mens teneatur; sed si natura vere dicenda sit assumi, necesse est accidat, *ἕνωσις φυσικῆ καὶ ὁμοιώσεως.*

Nestorius igitur locis antea citatis personæ nomen accepit forensi more; quare, licet reipsa conjunctionem naturarum factam diceret, secundum solum affectum et *χωρητικὴν τῆς αὐθεντίας*, nil mirum tamen si factam simul affirmaret in persona, Verbo scilicet induente formam hominis, eique dignitatem communicante; nil mirum quoque si ea de causa reprehensus fuerit a Cyrillo velut hæreticus. Laudandus alioquin tamquam catholicus si nomen personæ, ut Cyrillus, more theologico sumpsisset. Deinde voluit conjungi personas naturarum duarum in Christo, eamque conjunctionem vocavit *προσωπικὴν ἕνωσιν*, propterea quod una alterius jure et honore fruebatur; sed hoc conjunctionis genus, quam *συνέσταιον* dicebat, Cyrillus pro eo ac debuit, acriter insectatus est.

familiaris qui illud chirographum solvit, et cum A ipso cælorum efficitur incolæ: ubi enim ego, inquit, illic et minister meus est (Joan. xii, 26).

10. Manet autem debitor catechumenus, tamquam ejus qui evacuavit chirographum, alienus; * cujus anima cum de carne migraverit, angelis perductoribus animarum se interponens diabolus, Hanc, inquit, meam exstantem cur eripitis animam? Meum jus, meam invaditis possessionem, meos invaditis debitores; et si etiam id videtur, quod fit apud [Baluz. sicut etiam videtur apud] homines, melior hæc de catechumenis oratio obtinebit, addente [Baluz. obtinet, hæc addente] diabolo: Illi eis in terri ecclesiarum januas claudunt; vos autem ad eorum susceptionem de cælis occurritis. Juri meo, o angeli, vim inferre conamini.

11. Quid enim vobis cum catechumenis videtur esse commune? Non sunt renati ex aqua et spiritu, ut perducantur a vobis ad regna cælorum. Hæreditati, quæ obnoxia mihi est, non renuntiaverunt. b Electionem regiam non habentes, cursu regali iter quo pacto conficiant?

12. Sed hæc nunc diaboli adversus naturam obmutuere allegationes, cui cum fiducia reclamant illa

baptizata natura: Coexcitavit nos, et consedere fecit in cælestibus in Christo (Ephes. ii, 6), cui est gloria in sæcula.

SERMO III.

Item e ejusdem tractatus in d ecclesia publice habitus, cujus initium est, Sol quidem, etc.

Visum est hunc sermonem, quemalmodum et sequentem, exseribi debere primum, prout reperitur in excerptis Marii; deinde integrum, ut habetur tomo VII Operum Chrysostomi editorum a Savilio: nonnulli enim discriminis intercedit; quod conjecturæ postea non improbabili occasionem dabit.

1. Sol quidem supra terras altior factus, et ad nos usque ex Oriente discurrens, noctem mutat in diem, somnum [Baluz. somnos] excutit, et nos operibus reddit; lumen autem scientiæ Dei de somno desidie animum suscitât, cogitationes illuminat, et eas erigit ad virtutes. Hanc nobis lucem illucescere erit semper optabile; et soleni quidem istum visibilem si quis non videat, vivit, siquidem vivit et [Baluz. om. et] cæcus, auditu tantum solis notitiam habens; animæ vero, si ignorent Deum, sine sole sunt prorsus mortuæ, tametsi quispiam eas vivere suspicetur, de quibus etiam Dominus ait: *Sinite mortuos sepelire mortuos suos* (Matth. viii, 22).

2. [Baluz. Et post aliquanta ibi:] e Sed ille qui

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

* Hæc pene poetica fictio plus habet artis oratoricæ, quam sinceræ theologiæ, quamvis non absimile quiddam legatur etiam apud auctores Nestorio meliores.

b Alludit ad ea quæ habentur lib. xii Cod. Justin. tit. 51, et in Cod. Theod., de Cursu publ. angar. et parang. Est autem evectio licentia cursus publici usurpandi, data vel a principe, vel a præfecto prætorio, funclis dignitate civili et militari. Cursus vero publicus, quem fiscalem Spartianus, Nestorius regalem vocat, erat obsequium certis locis, in publico tinere, ad publicas necessitates expediendas, constitutum. Hoc qui curabant in provincia, curiosi dicebantur; qui in singulis locis, stationarii; qui in ipsa via, deductores seu custodes. Confert igitur Nestorius baptismi collationem cum evectioe, transitum ad meliorem vitam cum cursu publico seu regali, baptismum tinctos cum dignitate præstantibus, angelos animarum custodes cum deductoribus, diabolum cum curiosis.

c Hactenus quæsitum fuit quem hic tractatus haberet auctorem. Savilius post Frontonem Ducæum sensit quidem suppositum Chrysostomo (Tom. vii Operum Chrysost.), sed non aperuit cujus foret. Asterium parentem dixit Combessius (Tom. ii Biblioth. Concionatoricæ), propter similitudinem dictionis; Mercator Nestorium, nec dubiam facit fidem, quipue qui et adfuerit, cum diceretur, et editum interpretatus sit Latine, et ex ipso excerptis non paucis, quibus ipso patroni testimonio hæresim Cælestii confutaret: quamquam, ut tantum Mercatoris testimonium desiceret, poterat ipsa per se oratio suam satis auctorem, sin minus prodere, saltem accusare Nestorianæ impietatis; siquidem de Christo loquitur non semel tamquam de puro homine. Quod cum bene animadverteret Combessius, miror qui potuerit Asterio tribuere, viro apissime catholico, sermonem tam impium. Observa primum, lector, in Græco textu Savilii ea tenore continente conjungi quæ apud Marium disjunguntur, interjectis solemnibus excerptium vocibus: *et postea, et post aliquanta*; quamquam interjeksi potuerunt crebrius quam oporteret, solo notariorum vitio. Observa deinde sermonem, qui apud Savilium unus est atque conti-

nus, in duos apud Mercatorem dividi: appositumque fuisse sum posteriori exordium, aliaque non pauca, quæ in Græco nulla sunt. Oportet tamen non improbabiler dici posse, vel a Mercatore, vel potius a notario, posteriori sermonis fragmento subjunctum fuisse prioris excerptum, quæ pars si suo corpori reddita sit, ut certe debet, totum auferet, vel perturbationem, vel dubitationem. Observa denique sermonum titulos, sive oscitantia, sive imperitia notariorum, ita confusos esse, ut sin minus ex aliis locis atque etiam conjectura restituantur, perpetua perturbatio futura sit. Duos igitur in Adam dictos: a Nestorio sermones reor; duos de lucta Christi cum diabolo. Primi hunc esse verum titulum: *Tractatus in Adam in ecclesia publice habitus, cujus initium est, Sol quidem, etc.*; secundi: *Item ejusdem tractatus alius ad populum, in Adam*; tertii: *Item ejusdem tractatus in ecclesia publice habitus, cujus initium istud est, Sol quidem, etc.*; quarti denique: *Item ejusdem in id quod scriptum est: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me, cujus initium istud est, In alium sermonem.* — I'a Garnerius. Cui assentit Baluzius, nisi quod habeat in titulo tertii sermonis... *tractatus in Adam...*, ac desideret Garnerium non indicasse qua auctoritate asserat Mercatorem in Ecclesia adfuisse cum diceretur a Nestorio. Epit.

d Id est, in basilica S. Sophiæ apud Constantinopolim, quæ aliquando magna, aliquando per excellentiam ecclesia dicebatur; in ea enim solebant episcopi orationes solemniores habere ad populum, unde et ipsæ inscribuntur habitæ in magna ecclesia. Hunc titulum præfert oratio Nazianzeni ad Patres primi Constantinopolitani concilii; præferunt et multe, tum Chrysostomi, tum Procli, etc.

e Christum intelligit, qui utramque mortem, Adami peccato contractam, superavit: spirituales nimirum, quæ Dei ab anima separatio est; et corporalem, quæ animæ a corpore solutio. Notandum vero priorem non claritalis, ut oportebat, sed scientiæ privatione a Nestorio definiti: *Animæ, inquit, si ignorent Deum, sine sole sunt prorsus mortuæ, tametsi quispiam eas vivere suspicetur, etc.* Et paulo post: *Duplex enim in nos mortalitas grassabatur:*

cum mortalitatis genitore luctatus est, ex utraque vitam mortalitate [Baluz. et ex utraque vita mortalitatem] redemit. Duplex enim in nos mortalitas grassabatur; una quidem accidens mortali ex peccato factæ naturæ; altera, quæ scientiæ abiectione contingit. Ignorare enim Deum, insensibilitatis quæ ex morte evenit similitudinem gerit. Utriusque ergo mortis opifex diabolus factus est, quem Christus elidens, ex utraque vitam [Baluz. vita] nostram mortificatione levavit: animam videlicet præceptis vivificantibus erigens, resurrectione vero id [Baluz. et pro id] quod mortale est recreans atque restituens. Impulsore enim lapsus, quod ab eo impulsus fuerat sublevatur.

3. Hujus [Baluz. Et post aliquanta ibi: Hujus nobis] a lactaminis vitæ imago relicta est. Ubi? [Baluz. om. Ubi?] Respice in deserto. Ibi hanc [Baluz. hominem] elevavit divina natura, tyrannicida imaginem tyrannum per thesarta terrenis [Baluz. terendo].

4. Item post aliquanta ibidem: Dedit quidem hominibus victum per cibos, et corpori stabilitatem per escam: b docuit autem me Scriptura divina Deum naturæ terminos superare. Memini enim vocis clamantis divinæ, famem et deserta homines non formidare, sed etiam ibi hoc respondere debere: Ferat opem Deus, et pereat panis, quia etiam sine cibo vivificator est Deus; absque esca quoque vivet caro, si eam vivere præcipiat Deus; sic inquiring, scriptum est (Matth. iv, 4), et sic credo, de divinis eloquiis fiduciam gerens, nec exspecto vitam quæ ex solo cibo contingit.

5. Item post aliquanta ibidem: Per quæ offendit Adam, per hæc reconciliat Christus. Quondam [Ba-

luz. Quoniam] ex infidelitate et esca corruerit, non credens Deo, et cecidit, cum manducasset; veniens Christus a fide et continentia [Baluz. ad fidem et a continentia] incipit: unde fuerat collapsa natura, eam inde restaurans.

SERMO IV.

Item ejusdem, in id, quod scriptum est (Matth. iv, 9): Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me, cujus initium istud est, in alium sermonem, etc.

1. In alium sermonem lingua perurgente, re-promissionum mearum præcedens magister memor, luctam me vobis Dominicam debere submonuit, et ad hujus redhibitionem coarctat.

2. [Baluz. Inter cætera et infra:] Habeo gratiam commoventi [Baluz. commoventibus], et in exsolatione debiti magnam fiduciam gero. Qui enim chirographum peccatorum pro nobis exsolvit, reddet pro me quoque apud vos contractum de eodem lactamine debitum meum.

3. Item post aliquanta ibidem: Cum calorem fidei diabolus in corde perspexit, tunc unclivus laudator aggreditur, et nocturna visa machinatur, accipiens dormientis sensum dormitatione lassatum, tamquam angelus lucis alloquitur. Cum jam vigilantis oculis quadrigas objecerat, vocem quoque per aerem emiserat clariorem, rectum, inquiring, o homo, judicium Dei, thesauros accipere.

4. Item post aliquanta ibidem: Eadem arte suspicatus est quod potuisset etiam Dominum d irritare. Erant autem illorum omnium præsentium quia tunc C gerebantur præfigurationes rerum omnium futurarum, et Ecclesiæ edificandæ munimina. Sicut enim in Adam hominum natura accipiens fundamentum,

GASTIGATIONES ET NOTÆ.

una quidem accidens mortali ex peccato factæ naturæ; altera quæ scientiæ abiectione contingit, etc.

Hinc mihi gravis quædam suspicio suborta est: Nestorium de peccato originali aliquatenus dissensisse a Pelagianis, de gratia interiore omnino consensisse. Cum enim fasus esset naturam humanam ex peccato factam mortalem, diabolum utriusque mortis opifex, et mortalitatis genitorem, quod erat catholicum, ex utraque tamen mortificatione asseruit levatam a Christo vitam nostram, præceptis animam vivificantibus erigente, resurrectione corpus restituyente, in quo videri potest, quod Pelagianum omnino est, gratiam Dei in sola lege et doctrina consistere. Et vero, perfectis diligentem omnibus ipsius sive sermonibus, sive librorum excerptis, nihil occurrit quod pro vera Dei gratia faceret, plurima quæ pugnant, ut suo loco observabitur.

a In Græco habetur τὸ βίω, id est, viventibus seu mortalibus; Sic enim aliquando mortales, et humanum genus, quod in vivis est, significat; quem in sensum scripsit auctor libri de Mundo, qui tribuitur Aristoteli, *συμπεπραπτοῦ δὲ καὶ ἡ βίωσις ἄρας. τὸν ἀνοχῶσαν ἀποδοῦσθαι*; ἦν, id est, assentiantur omnes mortales, sublimem regionem tribuente Deo.

b Annon alludit ad minus commoti erga se propter impietatem populi? Hanc mentionem facit initio sermonis illius contra catholicos, cujus est initium: *Contumelias quidem hæreticorum in me arbitror tamquam infantiam cæchinno, et horum in mare communitatis submersiones, perturbationum quoque desideria, et perambulatio nona que intenduntur molimina*, etc.

* Magistri nomine significat eum qui coram episcopo in ecclesia populum doceret, cujusque sermonem excipere solita erat brevis episcopi oratio, vel approbantis dicta, quod frequentius; vel castigantis, quod interdum accidebat.

Erant illi magister ut plurimum nros de presbyteria. Sic Chrysostomus coram Flaviano Antiochia; sic Nestorius ibidem coram Theodoro; sic Constantinopoli Anastasius coram Nestorio; sic Augustinus Hippone, coram Valerio, docendæ plebis manere sancius est.

Episcopi tamen minorum sedium aliquando in majoribus ecclesiis coram episcopo primatate docebant plebem; ita Augustinus frequenter Carthagine, audiente Aurelio, sermonem fecit; ita Theodoretus Antiochiæ, coram Joanne; Præclius Cyzicenus et Borotheus Martopolitanus Constantinopoli, presidente Nestorio, etc.

Qui etiam interdum alii alterius quoque diocesis episcopi verba faciebant: loci certe Epiphanius, et Constantinopoli coram Chrysostomo; et Hierosolymis, præsertim Joanne. Fecit et Paulus Emilianus Alexandriæ coram Cyrillo: et neque tunc etiam deerat oratio presidentis antistitis, que sermonem hospitis consequeretur, immo et reprehenderet. Id docet tum Joannis Hierosolymitani Epiphanium, tum Nestorii Proclum arguentis exemplum.

d Irritare. Garnerius ediderat irritare, quia in libro Bellocensi scriptum est irritare. Nos restituius irritare, quia in Vaticano legitur irritare. Nomen autem non videt editionem nostram esse meliorem. BALUZ.

eiusdem fundamenti ruina collapsa est, et facta est sub manum et impietatem diaboli, qui deserit Adam; sic Dominum Christum Ecclesiae fides habens fundamentum, manet eiusdem fundamenti virtus immutabilis, et secunda, atque inconcussa sui capitulis firmitate, quae divelli non possit.

5. *Item eiusdem ibidem inter caetera et infra: Haec omnia, inquit ad Dominum, tibi dabo, si procedens adoraveris me (Matth. 23. 9). Vix dimidio invitus praedivinas, diaboli; reddes enim mundum Domino, quem inique tibi addideras in servitutem, sed verberatus, non adoratus. Ne te arbitraris cum Adam habere sermonem, promissionem enim illexit Adam, ac suavitatem Domini illum esse futurum, et hae persuasionis deiecit: in modo quoque Christo omnipotentiam promittit, quod spe altitudinis eum deieceret, et bitrans; sed dignam responsam meruit responsionem: Vade retro, Satana. Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (Ibid. 10).*

6. *Item ibidem inter caetera et infra: Et ecce, inquit, angeli accesserunt, et ministrabant ei (Ibid. 11). Et nos igitur cum angelis Domino servitium depandamus: exilijamus in caelum, ministerium in terris impleantes angelicum, indefessis aliis animam sublevamus [Bisula, subijciamus]; eum, qui collapsam erexit iustitiam naturam, tota virtute diligamus; adoramus eum qui nostrum inexcusabilem inimicum deiecit atque prostravit.*

ALTERA VERSIO SERMONUM III ET IV

IN USO REDACTORUM.

In haec verba: Si Filius Dei es, mitte te deorsum. Matth. 17.

Item in hoc: Assumpsit enim diabolus in montem excelsum valde, etc. Ibid.

1. *Quemadmodum sol supra terras se attollens, et ab Oriente curram ad nos agens, noctem fugat, dormientes excitat, operibusque reddit, sic disingnognitionis iuber mentem veluti evigilare iubet, cogitationibus lucem affundit, et nos ad virtutes excitat. Atque hanc quidem lucem nobis, quae solarem illucescere optabilis est: passis enim, tametiam cursum sprete solis, vivere (nisi ipsa exiit vivunt, qui sollem auditu tantum norunt), cum e contra quae divina scientiae sole non collustrantur animae, mortuae sint. licet vivere videantur: de quibus est etiam ea Domini vox: Sinite mortuos sepelire mortuos suos (Matth. 22).*

2. *Sed quos haec itaque morte liberos ille fecit, qui cum auctore mortis ac parente luctatus est. Duplex quippe mors in nos cadit: altera, quam secum affert mortalis naturae conditio; altera quam infert divinae omissionis cognitionis, quae nos omni coelestium rerum usum destituit, adeoque mortuis simillimos efficit. Huius utriusque necis diabolus artifex est, quem ubi Christus fregit elisitque, hanc utramque mortem a secura depulit: animam quidem solutaribus documentis erecta; corpore vero mortali resurrectionis ope reparato. Sic eo prostrato, a quo oppressi*

A jacehamus, nos antea labentes et impulsos, stabimus deinceps et erigemur.

3. *Hujus pugnae, quam Christus inivit cum diabolo, humano generi monumentum et imago relicta est, ut in eam intueas vires et animos erigas. Ubi autem est imago illa? Desertum aspice; illam enim ibi gratia veluti expandit, ac tamquam in tabella casum tyrannum, et a se in framo perterritum exhibet. Arenam igitur videmus, desertum; pugilem vero, diabolum, faciem Christi proripentem; tres denique Christi cum hoste congressus, tria responsa, e lege pugnae, quae monet ut pugiles ter manus nosserant.*

4. *Age vero, triplicem luctam recense. Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Hinc iustitiam pugnae cum Domino diabolus fecit. Cui Christus: Non in solo pane vivit homo; sic tutum se ab hoste, illasumque praestitit. Si Filius Dei es, mitte te deorsum: en secundo diaboli congressio. Non temeris Dominum Deum tuum; eludere voces illae vim et petitionem adversarii, Haec omnia tibi dabo si cadens adoraveris me; sic lucta coepit est inibi tertio; in qua Dominus, ut peritus athleta, molestum et male pugnaeum adversarium diabolum, ex arena campoque certaminis expulit: Vade post me, Satana; scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.*

5. *Haec contemplare hanc luctam, ut luctari ipse quoque dicas, haecque e spectatore discipulus. Prima Christi cum demone pugna, contra voluptates depugnare te docet; famas enim certaminibus originem et causam docuit; famas, inquam, dura ille, impotentis tyranni more, cupiditas; famas voluptatum quarendarum causa et caput: cibi enim appetentia froni patiens non est; cum scilicet videt ventis; delectationem propositam ejusmodi, quae recusari sibi non possit: quam quia multi moderari et coercere non potuerunt, eo sunt adacti ut providentiam negarent esse, perinde ac si Deus esurientium curam non gereret. Ad hunc scopulum diabolus Christum impellit, ea spe ductus fore ut hominis more fame stimulat ad illum facile alideretur. Deum quippe unitum homini nascebatur; neque vero ad Deum ut esurientem accessis et: quo animo pacto, quem Deum esse nosset, de cibo interpellasset, qui suam ipsius naturam famis expertem esse novit? Quem igitur videbat ut hominem, eundem ut hominem alloquitur: Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Divinae adoptionis in Christo curiosus explorator, provisor cibi fame ipsa peioris, olim spem falsam divinitatis per veritatem signi fructum assequenda, hominibus iudicatur; nunc idem Christi famem proripit, ostendens desertum in quo praeter lapidos nihil erat: ut locus ipse inveniendarum escarum desperationem augens, dissidentiae perturbationem injiceret ejus animo, illique affectum erga parentem Deum adimeret.*

6. *Sed age, tentatorem consideremus et quas totidem verbis laqueos tendat, inspiciamus. Si Dei Filius es, inquit, dic ut lapides isti panes fiant. Bui*

Filius, ait ille, nuper appellatus es, cum es baptizatus. Audivi prædicantem vocem : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Math. III); quam ego compellationem ut adulationis et magnifici joci plenam, atque ut operæ pretium honoremque sane leviculum irridebam. Tu interim gaudebas in sinu, tibi que jam persuades esse te dilectum illum, ac præsidens exultas, sic tamquam in cælo ipso sis, ac Deo præ cæteris acceptus et in deliciis. Ecquis autem pater ille censendus est, qui esurientis filii curam nullam gerat? Qualis patronus ille ac tutor, qui clientes non pascat? Tu vero jam dies quadraginta jejunos produxisti, patre de tua fame nihil interin sollicito, et multorum dierum esuriam nullo commiserationis sensu otiose contemplante. Parentem sane filii amantem, qui ne panem quidem esurienti proli largiatur! Egregium filium, quem ne pater quidem alat extrema in fame! Charitatem in te suam ostendat, panemque porrigat, nutriat esurientem natum in deserto. Lapidem mutare in panem potest: Id modo ab eo pete, jam prope enectus fame. Hoc beneficium ab eo si exoras, nihil recuso quominus Filius Dei sis, eoque nomine merito glorieris; id vero priusquam consequaris, noli tantum tibi nomen arrigare.

7. Næ honorem veri honoris expertem, humanitatemque inhumanissimam! miseretur, ut occidat; coram simulat, et exitum struit, laudumque poculo delictissimo venenum propinat; Christum ad diffidentiam veterat instigat, provocat ad cibos petendos, non ut esurientem sublevet, sed ut inescatam et ad petendum instigatam, mox tamquam diffidentem, impellat ad peccandum aliquid in Deum; ut qui hæc olim falso dixisset: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*.

8. Quid ad hæc Christus Dominus? non statim Deum in se latentem prodit, ne prædam absterreat, sed ut aliquis de vulgo hominum, reponit: *Scriptum est enim, inquit, non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*. Nihil admodum, inquit, perturbat me ciborum inopia; non mihi mirum aut inexpectatum accidit, quod hic esuriam in deserto; neque ut existant panes e lapidibus, oro. Multæ sunt quibus Deus nobis provident viæ; neque unius generis modi, quibus indigentia nostræ consulat. Cibos ad vescendum dedit hominibus, fercula scilicet carni et corpori congruentia; eundem vero naturæ terminis ac limitibus non circumscribi, sacra me pagina docuit; neque excidit e memoria divina illa vox homines admonens, de fame solliciti ne sint, cum Deus id abunde curet. Quamobrem parce gerere curam esurientis, aut mihi desertum ostenderet, ut ad desperationem me adducas; providerit utique hæc, namque panes ipsi nulli præsto sint. Eum vero sine cibus vitam ille nostram tueri potest, et abque carnali edulio caro vivet, cum eam Deus vivere juserit. Sic scriptum est, inquit, sic credis, divinis verbis fruatur; neque vitam meam et unis aptam esse cibus, suscipereque reor.

9. Ita Christus, ad gratiam Dei nobis conciliandam, iisdem rebus usus est, quibus Adam peccavit in Deum: cum enim hic infidelitate et cibi vetiti esu prolapsus in crimen sit (nam ob incredulitatem et gulam corruit), Christus, qui naturam reparaturus venerat, a fide et temperantia ducit initium. Quare, deposita veluti larva, bellum apertum illi dæmon solitis artibus inferre meditatur. Antequam esset hic editus in lucem, inquit secum, insidias partui per suspicionem adulterii molitus sum; ea spe frustratus, eundem jam natum Herodis opera circumvenire atque opprimere tentavi: hac quoque parte elapsa mihi præda est: victus sum, quoadmodum aliena pugnavi manu, nunc per me ipse bella geram. O cæcam pugnandi cupiditatem! A quo virum nato victus est, eum nunc virum factum aggreditur. Adesdum, manum cum viro confer, o dæmon; experire iterum, et periculum illius virtutum rusticum facito.

10. Jam quidem domitus et fractus fuit in primo congressu, cum ad esurientem accessit (quo pacto victus fuerit audivistis); nunc autem acceptæ cladis resarciendæ cupidus, vires audaciamque duplicat. Et quæ primo artificio inani usus est et irrita, neque famelicum decipere potuit, alteram adhibet machinam. Nihil actum est, inquit, mihi prima illa fraude, quæ tamen Adamum profligaverat; hæc deponere, et omittam eum inescare velle cupiditate cibi. Videtur enim voluptatum esse potens, qui proposita delectatione vescendi, ne induci quidem potuerit, ut panem jejuni multorum dierum levando posceret, carnis istis armis vinci nescius. Inveni callidiorum decertandi viam, suppetit mihi hamus dulcior gloria, qua nihil sectari jucundius mortales solent; in qua non tantum inest illecebrarum plurimum ad eos illaqueandos, sed est etiam duplex operæ pretium, utpote quæ inanity suæ dementiam ac temeritatem adjunctam habet, cum fere qui cupiditate gloriæ incenditur, ad fastum sit elationemque præceps. Est autem unde iste gloriæ videatur esse debere avidior: proclive quippe est ut qui jam tot dies jejunos perstat, de se sentiat jactantius aliquid: hominem titillabo; accedam sic tamquam ad virom aliquem justum, et ansam inanis gloriæ ministrabo, aliqua psalmodum sententia, quam ejus causa multo ante pronuntiatam esse fingam; sic interrogatione subdola inescabo. Ad interrogationem porro faciendam appositus erit locus aliquis præceps, arripiam eum et protraham in templi pinnaculum, cunquæ summo fastigio insederit, tum ego suggeram istud opportune: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum; scriptum est enim quoniam angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*. Omnino alterum continget e duobus, ut aut verbis meis credat, aut ea repudiet: si bonam in partem orationem meam accipiet, ac sibi tamquam justo adlabitur, pronum erit ut, sicuti proponere, dat se precipitem: ita profectus, cuius e summo apice, et si quidem intulerit e lapsu, mortuum dert-

debo; sin vero etiam postea superstes fuerit, id habebit saltem, ut a me inanis gloriæ plagam acciperit, inductus videlicet oratione mea, ut se temere daret præcipitem. Jam si recusantem et abnuentem video, vocabo illum in invidiam et odium apud Deum, ut olim Jobum, divinæ adoptionis dignitatem et beneficium ab eo violatum obtrectans in hunc modum: Recitavi illi scriptam a te sententiam, dixi ea verba quibus certam illi salutem spondebas, et dubitavit tamen projicere sese in subjectam altitudinem. Apparet eum promissis tuis nequaquam fidere. Quoniam ergo pacto eum qui tam parum fidei tuis habet verbis, filium appellasti?

11. Quid strueret adversarius, Christus non nescivit. Permittit illi sese trahendum, et non secus atque homo hominem, sequitur: ubi vero fastigium instituit, tum dæmon proferre meditata verba: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*. Respondeamus dicenti diabolo: Si hoc esse proprium hominis illius credis, qui Deo Patre gaudeat, ut in ipso periculo casuque maneat omnis damni ac periculi expers, habes unde istud pateat quod quæris: hoc enim ipso apparet eum esse Dei Filium, quod illum qui tibi est ad latus, et sub lecto ac manu, non deturbas tamen agisque præcipitam, jamdudum deturbare gestiens: sed aliud nihil potes scilicet quam hortari et suadere lapsum, impellere non potes. Quid est, inquit, non sponte das te in præceps? At age, projice te nihil hæsitans, *mitte te deorsum: scriptum est enim quod angelis suis mandavit de te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*. Quæ dum hostis diceret, ostendit se nescire illum quem alloquebatur Deum esse; si enim Deum esse nosset, non ad lapsum e summo fastigio incitasset. Norat Deum neque altitudine ulla depressiorem, neque ulla planitie non patentiorem esse; sed eundem, ut *assurgere* cum summis quibusque rebus, hisque exæquari, ita cum æqualibus et planis pariter protendi, adeoque omni offendendi periculo vacare; et impingere pedem hominis, non Deum ipsum posse. Argumento sunt igitur hæc diaboli verba, non eum egisse enim Christo ut eum Deo.

12. Jam verborum sententiam et mentem audiamus. Dicebas modo, inquit: *Scriptum est: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*. Neque non ipse laudavi tuam in Deum fidem; sed, siquidem altera Dei vox ea est qua testatur quod *angelis suis mandavit de te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*; ostende te Dei verbo fidem adjungere, tæque demitte securus omnis detrimenti ac periculi. En commodum locus præceps qui te Filium esse Dei asserat; en lapsus qui Dei curam de te comprobeat: si enim hinc præcipitans, erigeris deinde salvus et incolumis, vera procul dubio erit illa vox, quæ te Filium Dei prædicavit; siquidem Deus hoc tibi antea spondit, se curam tui demandaturum angelis, ut custodiant te in omnibus viis tuis.

13. Ex blenti vasculo profers unguentum, o diabolus, veteremque renovas historiam. Leo quidam a Sansone interfectus, mellis favum gerebat in ore,

At tametsi mortuus jaceret ac fetidus; tu instar leonis illius mel e Scripturis depromptum stillas ab ore, idemque responso Domini subinde prostratus jaces: *Scriptum est enim, inquit: Non tentabis Dominum Deum tuum*. Neque reuuit Christus projicere se, neque annuit: si enim abnegasset præcipitare se, dedisset ansam diabolo accusandi sui, ut qui Dei verbi diffideret; si vero annuisset, visus esset arrogantior, et ad ostentationem proclivior. Eam ergo responsionem dedit, qua nec assentiri nec recusare videretur: *Non tentabis, ait, Dominum Deum tuum*. Nequaquam ait, *Non tentabis ne Dominum tuum*: hoc enim si diabolus audivisset, non adortus esset eundem ut hominem postea hisce promissis: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me*. Quid ergo respondit? Psalmorum, inquit, voces, utpote veras, amplector, prorsusque spem habeo in Deo, qui se auxilio non defuturum spondet. Scio angelis demandatam esse hominum curam; at non ita si homines dent se in caput præcipites, non si sibi manus violentas afferant, non si temere Deum tentent.

14. En igitur victum susumque secunda vice diabolum: ad tertiam tentationem insurgit. Hujus quoque tertiæ tentationis seriem vobis debet explicare sequens oratio, quam si absolvero, debitum omne, quod meo promisso, quasi chirographo, firmavi, repræsentaverò. Cujus quidem debiti persolutio, ut mihi vobisque perjeunda, sic uni diabolo acerba est et invisa: quippe cui pretium suæ temeritatis sua sit ipsius clade, persolutum. Mihi quidem certe video jam esse duas promissæ orationis solutiones factas: restat pensitanda tertia, cæteris, opinor, gravior ac difficilior; de tertio scilicet artificio diaboli, quod ordine quidem tertium, astutia et gravitate primum est; ultimum numero, ejusmodi tamen ut inter cætera ob vafritiem primas facile ferat: in superioribus enim tentationibus ferenda erat illius malitia. Non sollicitabat ad manifestam a Deo defectionem; sed divinis tantum abutens monumentis ac Scripturis, et hæc verba, *Si Filius Dei es*, Christo oggerens, ita pugnat impie contra Deum, ut artem tamen dissimularet per speciem causamque pietatis.

15. In hac tertia tentatione nudam rabiem et malitiam aperit, nullisque integumentis personatam nequitiam præ se fert; adorari se postulat ab eo qui ab omnibus adoratur, et ex iis quæ jam audivit a Christo, in eam spem venit, ut adorationem extorquere se ab eodem posse putet. Ubi enim vidit ex oraculis fidei omnia loqui Dominum, et negare Deum esse tentandum, putavit illum pronum esse ad credendum, neque admodum laborare in explorandis anxie probandisque rebus quæ sibi proponerentur. Igitur composita rerum specie pulcherrima progreditur, sic tanquam spectaculi novitate animum illius oculosque perstrieturus. *Assumit illum diabolus, inquit sacra pagina, in montem excelsum valde; et ostendit illi omnia regna mundi et gloriam eorum*. Fictitiam adumbrat imaginem, et eas quæ sunt ex ære picturas rerum et formas imitatus, componit.

mundi molem incompositam, et umbratilis regni A
decora fabricatur, ratus nimirum hujus imaginis inani
splendore Christi ad credendum facilitatem indu-
cendam in errorem. Etsi ne intelligit quidem se
contra seipsam pugnare, dum Christum ad hanc
adorationem instigat. Pollicere potius illi mundi
opis omnes, ne cadens te adoret. Pergit tamen :
Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. Qui
Paulo asserenti avarum esse cultorem idolorum non
credidit, studiat idolorum parentem Pauli verba vera
esse contestantem : Qui me adoraverit, inquit, huic
aliena dabo. Annon igitur qui aliena possidet, dia-
boli cliens et assecla est? ipse enim aliena se dona-
turum pollicetur : ita donans aliis, ut aliis noccat,
nec nisi furta sua largiens.

16. Hoc autem spectat illius ista liberalitas in B
Christum, ut eum ad proclandendum coram se, tanto-
rum donorum pollicitatione lectior inducat. Volup-
tate ciborum late duci non potest, inquit, vel inanis
gloriæ titillari suavitate. Duo quæ mihi sunt ad pua-
gandum tela certissima, diffrogit; quærendum
aliud mihi telum potentius. Inest omnibus homini-
bus dominandi libidò : quæstum et rem facere, si
ferat occasio, recusât nullus; avaritia, omnium anti-
mis infixum veluti quoddam vulnus est. Hanc sagit-
tam depromam pharetra. Ubi porro figem hominem?
quis adjuvabit eum illum lucus? Utram congressus
essent cum illo in edito aliquo monte! Dat ritus
editior facilem prospectum in omnem partem : inde
nullo negotio camporum ubertatem subiecissent
illius oculis; obtulissem spectandas regum thesauris;
vitæ pompam omnem et fastam sub uno aspectu
possidisse, alia quidem, ut reipsa sunt, ostendens,
alia per artem effingens. Cum hominum natura tam
facile muneribus et lucre irretiat, si viderit quæ
sunt in orbe terrarum splendida et illustria, statim
ad ea possidenda exiliat; ostentatas divitias arripit
avidus, in easque habendis cupiditate feretur inci-
tatissima : anibras accipiet pro veritate, et solus
rerum aspectus fidem homini faciet, cæteroqui ad
credendum undique versatili. Posce panem, inquit
bam; respuit, nihil dubitans quin a Deo etiam sine
pane pascereetur. Projice corpus deorsum, urgebat;
discussit hæc verba, cum Deum esse tentandum
negaret. Adibo jam illum cum hæc inani specie
rerum et pompa : omnino inponam illi et persua-
debo ut præcidat mihi ad genus, tanquam si a Deo
ipso tentaretur : efedel, inquam, homo ad creden-
dam hinc male et morosus. Mox ubi deceptum
irriserò, missum illum faciam.

17. Hujusce præclaræ deliberationis conceitus
Christus pergebat cum eo in montem excelsum. Me-
ditatas fraudes explicare diabolus incipit : var arum
rerum scintillam imaginem veulis objicit. Neque arti-
fiosam calliditatem Christus redarguit aut refutat,
sed veluti fraudis vesibus contemplatur. Ille vicissò
dolo et spectaculi facta ratus adversariumque
oblata specie captum inspicans, ac veluti certum
de reliqua vitæ conjecturam faciens, exaggerat.

et quæ moderatorem orbis ac arbitrum decerent,
verbis, mendaciam magnifica blaterat. *Hæc omnia tibi
dabo, si cadens adoraveris me.* Non intueris, inquit,
o homo, amplitudinem orbis? non cernis quot et
quantæ possessiones istæ sint? non fremis ad aspe-
ctum infinitorum prope regnorum? horum ego do-
minus sum : hæc palatia pro arbitrio meo inter ho-
mines a me dividuntur et habitanda conceduntur;
cæteris ego te facile antepono, dignumque judico
qui orbe solus toto regnes : a me accipe potestatem
et robur, quo mundo regendo par sis : hoc unum tu
vicissim pro tantis donis repende mihi, adora me.
Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

18. Ex parte prophetas, invitus licet, o diabole :
reddes tu quidem mundum, quem indigna servitute
oppressisti; at non item auferes adorationis cultum,
sed flagellorum pœnam. Neli enim putare tibi esse
cum Adam colloquium; Adamum quippe illexit spe
divinitatis, et male persuasum pessumdedit : nunc
pariter omnium rerum imperium ac principatum
Christo defert, quem amplitudine promissionis per-
suadendum ac prolapsurum itidem sperat. Respon-
sum quod merebatur abstulit : *Vade post me, Satana :*
scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, et
illi soli servies. Recede, Satana. Recte hic omnino
Satanam illum nominatim vocat, ut herus quispiam,
qui servum se occulantem de nomine vocans, hoc
ipso indicat eum non esse clam. Apoge mitis hæc
et mansueta vox est, at comminantis tamen, ut vi-
dere est, et velut indignantis Domini, perinde ac si
diceret : Frustra laborasti in tegenda fraude tua,
detracta est tua tibi larva, desperasti victoriam;
nunc demulcere me vis et eblandiri donis, jam meam
venditionem agitas, jam proditoris usurpas voces.
Intempestivum emendi mei consilium iniisti, ex-
specta consortem tuum, et pactionis administrum
Judam; recede modo, dum erucem, quæ me manet,
subeam; recede, inquam, me quippe modo non
emes. Apoge serva dona tua proditori; hoc unum
a me nunc habebis : *Dominum Deum tuum adorabis,*
et illi soli servies. Ne hominum obsequia partiri
cum Deo, et vindicare tibi velis; illi soli debitores
sunt.

19. Tunc, inquit, recessit ab eo diabolus. Magna
sane Christi fuit hæc in extrema lucta et insignis
victoria. Ut enim generosus ac fortis pugil sublimem
adversarium attollit, moxque ex alto præcipitat ac
elidit; ita Christus Dominus diabolum deductum in
montem, et spe inani sublatum, ab eadem excelsa
spe deturbatum ac defectum perfregit.

20. Hujus admiratio victoriæ stupentes angelos
excivit, et ad stupendum cœlesti satellitio victorem
congregavit. *Ece enim, inquit, angeli accesserunt, et*
ministrabant ei. Nus angelos imitati, parem cum illis
Christo cultum ac obsequium exhibeamus, studia
nostra celo probemus, beatarumque ministeria men-
tium in terris observemus; animam nostram depona-
mus in his manibus quæ vincti sociamur; naturæ lapsæ
restauratorum diligamus; amplectamur eum qui

communis inimici vires ac nervos incidit, et jugi A memoria victoriam gloriæ nostræ vindicem prosequamur; prostrato diabolo insultemus, et impudens caput convellentes, uno ore, omnibusque præcordiis

exclamemus: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.* Ipsi gloria et potestas in sæcula sæculorum.

III.

SYMBOLUM THEODORI MOPSUESTENI

ET EJUS REFUTATIO.

PRÆFATIO MARII MERCATORIS.

MARIUS MERCATOR Christi servus **LECTORUM** conserve suo salutem.

1. Græcus sermo Theodori est, quondam episcopi oppidi Mopsuesteni, ^a provincie Ciliciæ. Hunc ergo pro facultate, qua valeo, in Latinum sermonem, verbum de verbo, transferre conatus sum;

B pravum ejus de dispensatione Dominica, et a fide catholica alienum, ac satis extorrem sensum, quo Nestorium Constantinopolitanæ urbis quondam episcopum secum male decepit, Latinis volens auribus insinuare, cavendum modis omnibus, non sequendum;

2. Simul, admonere volens, Julianum, ex epi-

CASTIGATIONES ET NOTÆ.

^a Dicitur est ille aliquando Antiochenus a patria, sæpius Mopsuestens a sede, quam tenuit. (Est autem Mopsuestia oppidum Ciliciæ secundæ sub Anazarbena metropoli, et diocesi Antiochena.) Usus est familiariter Joanne Chrysoleto propter communione patriæ, vitæque, et studiorum sub Diodoro Tarsensi. Episcopatum tenuit triginta sex annos, obiit ann. 426. Plurimos habuit discipulos, sed nominatissimos tres, Joannem Antiochæ, Nestorium Constantinopolis, Theodoretum Cyri episcopos.

^b Multa docet hoc in præfatione Mercator, sed tria præsertim in hunc usque diem vel dubia, vel ignota: primum, symbolum quod interpretatur vere esse Theodori, quod negavit Facundus Hermianensis, minoris h. e. in parte quam Marius fidei; alterum, Julianum cum suis sociis ad Theodorum Mopsuestenum perrexisse, ut ab eo sic tanquam a magistro, aut potius parente dogmatis Cælestiani, erudiretur adversus Augustiniani catholice fidei acerrimum defensorem, priusquam secundum Opus elaboraret; postremum, habitam in secunda Cilicia synodum, in qua mox ab excessu ex provincia Julianus damnatus est ab imperet Theodoro.

^c Hæc præfatio videri poterat non disjungenda a suo sermone, et proinde conferenda in secundam partem Operum Marii Mercatoris, ad quam pertinet symbolum Theodori Mopsuesteni, tanquam Nestorianæ impietatis fons: debuit tamen, meo iudicio, in primam quoque partem referri, quandoquidem complectitur non pauca ad Julianum historicamque Polagianam spectantia, immo longe plura quam quæ nisi Nestoriani negotii. Ne vero sua deceret singulis partibus materies propria, nihil nunc observandum in his potavi, nisi quod ad rem Pelagianam pertinet.

Habet vero præfatio partes omnino quatuor: in prima suum Mercator su interpretando Theodori sermone Græco consilium aperit. Enarrat in secunda peregrinationem Juliani in Ciliciam, et qua de causa Theodorum convenit. Facit in tertia mentionem damnati ejusdem Juliani in synodo provincie Ciliciæ secundæ. Quarta locum tenet epilogi.

De tempore, quo vel epistola proœmialis scripta est, vel editum Latine Symbolum Theodori, dicitur in secunda parte Operum Marii Mercatoris.

^d Secunda nimirum juxta divisionem ab imperatore Constantino factam: in hac provincia sub Anazarbena metropoli, quæ et postmodum dicta est Justinianopolis, sæpe convocati episcopatus, Ægea,

Castabala, Epiphania, Flavia, Irenopolis, Alexander, Rossus, et Mopsuestia, ut constat ex concilio Mopsuesteno, quod Justiniani mandato habitum est ann. 533 (*Refertur collat. 5 synodi quintæ*).

^e De Juliano dictum in notis ad præcedentia opuscula. De sede, quandoquidem res in questionem vocatur, nonnihil notandum. Tributum Prospero Chronoleum, ubi loquitur de Juliano, alias habere in aliis codicibus lectiones erudite monet Pontacus in notis: unde factum ut de episcopatu Juliani non una fuerit eruditorum opinio, variam variis lectionem sequentibus. Nos aliquo modo omnes reduximus in concordiam, saltem veteres, duce Mercatore (*Dissert. I de auctoribus et defensoribus hærens Pelag.*).

Dixi veteres; neque enim conciliari poterunt qui e recentioribus, vel cum doctissimo Chiffletio (*Pavlii illustrati part. II, cap. 20*), Julianum faciunt Atellanensem episcopum; vel cum erudito Vignerio (*In præfat. ad II partem supplementi operum S. Augustini*), Cælianensem, utique contra fidem meliorum codicum et apertum Mercatoris, omnium auctorum hac in causa fide dignissimi, testimonium.

Utrique adversus Eclanensem episcopatum, quem in dissertatione prima demonstramus, adhibent argumentum, ut mihi videtur, non validissimum: illi, quod Julianus a Genuadio, Prospero et Beda Campanus dicitur; isti, quod idem ab Augustino in Apulia sætus scribatur; neque tamen Eclanum in Apulia sit, neque in Campania, sed apud Hirpinos. Sit vero vel Atella in Campaniâ, vel in Apuliâ Peucetinis Carliâ,

Verum leve est argumentum quod a patria Juliani petitur; quousquisque enim episcopos apud suos factus est? Non erat certe natus Hippone Augustinus; non Aurelius Carthagine; non Romæ Innocentius atque Zosimus; non Paulinus Nolæ; non alii tunc temporis illustres episcopi in urbibus quarum Ecclesiam rexerunt.

Non plus momenti habet quod sumitur a verbis, vel Genuadii (*Lib. de Scrip. Eccl. cap. 45*): *Julianus episcopus Campanus, vir acer ingenio*, etc.; vel Prosperi (*Epigram. in obitrect. S. Aug.*):

Aut hunc fruge sua æquorei pavere Britanni,
Aut huic Campanso gramine corda timent;

vel Bedæ (*In præf. ad Cantie. Cantie.*): *Opuscula Juliani Cætanensis episcopi de Campania.*

Nam primo, vulgati codices Genuadii hanc vocem non habent, *Campanus*; sed istam *Cepuanus*; neu-